

EUROPEES VAKBONDSINSTITUUT

85.

Info 4

Loonontwikkelingen in West-Europa
in 1982/1983

Het Europees Vakbondsinstituut (EVI) is het instrument van de Europese vakbeweging voor onderzoek, informatie/dokumentatie en vorming.

Het werd in 1978 opgericht op initiatief van het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV) en heeft tot taak de Europese aspecten van de economische, sociale en politieke ontwikkelingen te behandelen die van bijzonder belang zijn voor de werknemers en hun vakbonden.

De volgende nationale vakverbonden zijn bij het EVV aangesloten; zij zijn tegelijkertijd lid van het EVI en vormen samen de bestuursorganen van het EVI:

BELGIE	ACV ABVV
BONDSREPUBLIC DUITSLAND	DGB
DENEMARKEN	LO FTF
CYPRUS	SEK TÜRK-SEN
FINLAND	SAK TVK
FRANKRIJK	CFDT CGT-FO
GRIEKENLAND	GSEE
GROOT-BRITTANNIE	TUC
IERLAND	ICTU
ITALIE	CGIL CISL UIL
IJSLAND	ASI BSRB
LUXEMBURG	CGT-Lux. LCGB
MALTA	GWU CMTU
NEDERLAND	FNV CNV
NOORWEGEN	LO
OOSTENRIJK	ÖGB
PORTUGAL	UGT-P
SPANJE	UGT STV-ELA
ZWEDEN	LO TCO
ZWITSERLAND	SGB CNG

V O O R W O O R D

"INFO" is een nieuwe reeks publicaties van het EVI die verschijnt vanaf oktober 1982.

Elk nummer van deze serie behandelt bondig een bepaald thema dat weerhouden werd hetzij omwille van de actualiteit, hetzij omwille van de intrinsieke belangrijkheid.

De "INFO" zal dus een bijkomend informatiemiddel zijn van het EVI, evenals een nuttig instrument voor het vakbondsvormingswerk.

Dit rapport (nr. 4 uit de reeks) schetst de loonontwikkelingen in de Westeuropese landen in 1982 en geeft de vooruitzichten voor 1983. Deze brochure beschrijft de economische achtergrond van de collectieve onderhandelingen en in het bijzonder de ontwikkelingen op het vlak van de collectieve overeenkomsten, de koopkracht en het reële inkomen in verschillende landen.

INFO 4 is een verkorte en geactualiseerde versie van het EVI-rapport omtrent "Collectieve onderhandelingen in West-Europa in 1982 en vooruitzichten voor 1983", dat de voornaamste aspecten van de CAO-politiek behandelt. Dit rapport werd gemeenschappelijk voorbereid door alle EVI-onderzoekersmedewerkers, met name Giuseppe Fajertag, Martin Hutsebaut, John Evans, Rafael Nedzynski, Gösta Karlsson en Günter Köpke, dit in samenwerking met het Comité voor Collectieve Onderhandelingen van het EVV.

Wij hopen aldus bijgedragen te hebben tot een beter begrip van de vakbondsstandpunten terzake in de Westeuropese landen.

Brussel, juni 1983

Günter KÖPKE
Directeur van het EVI

LOONONTWIKKELINGEN IN WEST-EUROPA IN 1982/1983

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD

I. DE CONTEXT VAN DE COLLECTIEVE ONDERHANDELINGEN IN 1982

1. Algemeen Overzicht	1
2. Toestand per Land :	
- Oostenrijk	8
- België	9
- Denemarken	11
- Spanje	12
- Finland	13
- Frankrijk	14
- Groot-Brittannië	17
- Griekenland	18
- Ierland	19
- IJsland	20
- Italië	21
- Luxemburg	26
- Malta	28
- Noorwegen	28
- Nederland	30
- Duitse Bondsrepubliek	32
- Zweden	34
- Zwitserland	35

II. LONEN, KOOPKRACHT EN LOONSYSTEMEN

1. Algemeen Overzicht	37
-----------------------------	----

2. Toestand per Land :

- Oostenrijk	45
- België	47
- Denemarken	48
- Spanje	51
- Finland	52
- Frankrijk	53
- Groot-Brittannië	55
- Griekenland	57
- Ierland	58
- IJsland	59
- Italië	59
- Luxemburg	63
- Malta	64
- Noorwegen	65
- Nederland	67
- Duitse Bondsrepubliek	68
- Zweden	70
- Zwitserland	71

III. BESLUIT EN VOORUITZICHTEN	73
--------------------------------------	----

I.

DE CONTEXT VAN DE COLLECTIEVE
ONDERHANDELINGEN IN 1982

1. ALGEMEEN OVERZICHT

1980-'81 was een periode gedurende dewelke de gehele wereldeconomie, maar in het bijzonder deze van West-Europa, een nog grotere recessie doormaakte, gekenmerkt door een sterke daling van de produktie en van het BBP en door een toename van de werkloosheid. Een dergelijke daling van het BBP in 1981 heeft zich in West-Europa vanaf de naoorlogse herstelperiode nog maar twee maal voorgedaan.

In bijna alle landen van West-Europa bleef de economische activiteit in 1982 zeer beperkt en is de werkloosheid in omvang angstwekkend toegenomen. Deze sombere economische toestand wierp ook zijn schaduw over het klimaat van de collectieve onderhandelingen van 1982 in West-Europa.

Na de daling van het BBP met 0,3% in 1981 is dit in 1982 met amper 0,3% gestegen. Zoals blijkt uit tabel I hebben de belangrijkste dalingen van het BBP zich voorgedaan in de Duitse Bondsrepubliek, de Beneluxlanden en de Europese Vrijhandelsassociatie. Enkel in vijf landen bedraagt het groeipercentage meer dan 1%, met name in Frankrijk, Denemarken, Ierland, Spanje en Portugal.

Het inflatiepercentage dat in 1981 meer dan 12% bedroeg, is in 1982 gedaald tot minder dan 10% (zie tabel III). Deze daling van het inflatiepeil is natuurlijk een welkome ontwikkeling die echter niet heeft geleid tot het spontane herstel van de economische groei zoals een aantal regeringen hadden voorspeld. In een aantal landen is de daling van het inflatiepeil de enige doelstelling van de economische regeringspolitiek.

De productiviteit in West-Europa is verder gestegen met 1 tot 1,5% met als gevolg dat de werkloos-

TABEL I : DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN WEST-EUROPA IN DE
PERIODE 1981-1982

(procentuele ontwikkeling van het BBP of van het BNP)

	1981	1982
België	- 1.7	- 0.7
Denemarken	0.1	2,3
Frankrijk	0.3	1.4
Groot-Brittannië	- 2.0	- 0.8
Griekenland	- 0.7	0.4
Ierland	1.1	1.4
Italië	- 0.2	- 0.2
Luxemburg	- 1.8	- 1.6
Nederland	- 1.2	- 1.5
Duitse Bondsrepubliek	- 0.1	- 1.0
EUROPESE GEMEENSCHAP	- 0.4	0.2
Oostenrijk	0.0	0.5
Finland	1.3	0.6
IJsland	1.5	- 3.5
Noorwegen	0.8	0.0
Portugal	1.7	2.0
Zweden	- 0.8	- 0.7
Zwitserland	1.9	- 2.0
EVA	0.6	- 0.1
Spanje	0.4	1.3
WEST-EUROPA	- 0.3	0.3

Bron : OESO en E.G., aangevuld door nationale bronnen voor actualisering.

TABEL II : DE WERKLOOSHEID IN WEST-EUROPA IN 1981-1982

(uitgedrukt in percentage van de actieve bevolking)

	1981	1982	januari 1983
België	11.6	13.8	14.3
Denemarken	8.3	8.9	10.8
Frankrijk	7.8	8.9	9.4
Groot-Brittannië (a)	9.8	11.3	12.5
Griekenland (b)	3.1	3.8	--
Ierland	10.5	12.8	15.0
Italië	8.8	10.5	11.9
Luxemburg	1.0	1.3	1.6
Nederland	7.2	10.1	14.5
Duitse Bondsrepubliek	4.8	6.9	9.4
EUROPESE GEMEENSCHAP	7.9	9.6	11.1
Oostenrijk	2.4	3.7	
Finland	5.3	6.2	
IJsland	0.4	1.7	
Noorwegen	1.7	2.5	4.0
Portugal	8.9	9.0 (c)	
Zweden	2.5	3.2	3.4
Zwitserland	0.2	0.5	0.9
EVA	3.8	4.4 (c)	
Malta	4.0	7.0 (d)	
Spanje	14.0	16.0	
WEST-EUROPA	8.4	10.0	

Bron : OESO, EEG, EVA + nationale bronnen voor actualisering.

Aangezien dit geen gewogen cijfers zijn is het onmogelijk een vergelijking te maken tussen de gegevens voor de verschillende landen.

a) deze cijfers zijn een gevolg van wijzigingen aangebracht door de regering in november 1982. Wij verwijzen dan ook naar de tekst voor alternatieve cijfers.

b) het gegeven werkloosheidspercentage voor Griekenland ligt beneden de reële waarde, wij verwijzen dan ook naar de tekst voor alternatieve cijfers.

c) 3e kwartaal

d) september

TABEL III : INFLATIEPEIL IN WEST-EUROPA IN 1981-'82

(consumptieprijsen : jaarlijkse procentuele
wijziging)

	1981	1982 gemiddel- de	1982 (b) december
België	7.6	9.0	8.1
Denemarken	10.7	9.0	9.9
Frankrijk	12.5	11.5	9.7
Groot-Brittannië	10.9	8.5	5.4
Griekenland	23.9	22.0	19.1
Ierland	20.4	17.0	12.3 (d)
Italië	19.0	16.5	16.4
Luxemburg	8.1	9.5	10.4
Nederland	6.7	5.4	4.3
Duitse Bondsrepubliek	5.9	4.9	4.5
EUROPESE GEMEENSCHAP	11.5	9.2	8.4
Oostenrijk	6.8	5.4	4.7
Finland	12.0	9.3	9.0
IJsland	51.6	50.0	60.3 (d)
Noorwegen	13.6	10.8	11.7
Portugal	20.0	20.8	18.9 (d)
Zweden	12.1	8.6	9.6
Zwitserland	6.5	5.5	5.5
EVA	10.8	8.4 (a)	
Spanje	14.6	14.0	14.0
Malta	11.5	5.8 (c)	
WEST-EUROPA	12.3	9.8	9.3

Bron : OESO, EVA

a) cijfers voor het eerste semester van 1982 omgezet op jaarbasis.

b) december 1981 tot december 1982.

c) september 1981 tot september 1982.

d) november 1981 tot november 1982.

heid voor het tweede opeenvolgende jaar met ongeveer 1% gedaald is. Vanaf 1980 zijn er in West-Europa ongeveer 4 miljoen arbeidsplaatsen verloren gegaan. In deze periode is de actieve bevolking jaarlijks met ongeveer 0,7% gestegen; dit heeft geleid tot de enorme stijging van het aantal werklozen met 2,5 miljoen en wel van 13,8 miljoen in 1981 naar 16,3 miljoen in 1982. Dit betekent een stijging van het werkloosheidspercentage van 8,4% van de actieve bevolking in 1981 naar 10% in 1982. Zoals uit tabel II blijkt, bedroeg het aantal werklozen in 1979 7,8 miljoen wat overeenstemt met 5,4% van de actieve bevolking van West-Europa. Toen dit rapport werd opgesteld, bleef de werkloosheid in bijna alle Westeuropese landen nog steeds stijgen en volgens de OESO zal het aantal werklozen in Europa, gezien de trage groei die naar verwacht nog tot midden 1984 zal voortduren, elke zes maand met ongeveer 1 miljoen toenemen°. Men verwacht bijgevolg dat het aantal werklozen in West-Europa op het einde van 1983 20 miljoen zal bedragen.

Een van de belangrijkste oorzaken voor de trage economische groei in 1982 ligt in het feit dat de reële inkomens in West-Europa in dat jaar bijna niet toenamen. Zoals ook in hoofdstuk II wordt opgemerkt, schat men dat de reële inkomens in 1982 in de meeste Europese landen gedaald zijn. Het groeipercentage van de inkomens bleef ook in die periode dalen. In de verwerkende nijverheid bedraagt de stijging van het uurloon in 1982 minder dan 11%, in 1981 bedroeg dit 12% en in de jaren '70 bedroeg dit gemiddeld 14% per jaar.

De recessie heeft ongetwijfeld bepaalde structurele oorzaken op langere termijn; het is nochtans duidelijk dat de verergering van de recessie tijdens 1982 in West-Europa hoofdzakelijk veroorzaakt werd door de cumulatieve effecten van het regeringsbeleid. Gedurende enkele jaren hebben de meeste regeringen getracht om de reële inkomens te verlagen via een restrictief fiscaal en monetair beleid, via een beperking van de openbare uitgaven, via een toename van de werkloosheid en door van dit laatste gebruik te maken om de inkomensverhoging te beperken. In 1982 hebben een aantal regeringen dit nog verder doorgedreven via een rechtstreekse interventie in de collectieve onderhandelingen door bevrozing van de lonen, opschorting van de indexeringsystemen en een restrictieve salarispolitiek in de openbare sector. In de Beneluxlanden, IJsland en Denemarken hebben de respectievelijke

° Economische vooruitzichten van de OESO, december 1982.

regeringen een bevroering van de lonen opgelegd of hebben de indexering van de lonen voor minstens een bepaalde periode opgeschort. In Frankrijk heeft de regering voor de zomer van 1982 een loon- en prijzenstop afgekondigd. In de Duitse Bondsrepubliek en in Groot-Brittannië heeft de regering getracht om via een restrictieve loonpolitiek in de openbare sector de lonen te beïnvloeden. In een aantal landen zoals Spanje, Italië, Malta en Nederland werden er voor 1983 met de vakbonden overeenkomsten gesloten met het doel om tot een loonmatiging te komen in ruil voor een aantal voordelen m.b.t. de arbeidsuren en de tewerkstelling.

De vakbonden zijn er vast van overtuigd dat men er niet zal in slagen om via een politiek van loonsverlaging de huidige crisis op te lossen; de vakbonden zijn van mening dat men op die wijze eerder de latere vraag zal doen dalen en de investeringen zal ontmoedigen. (1) De vakbonden zijn veel meer voorstander van een geplande expansiepolitiek, gekoppeld aan een arbeidsduurverkortung en dit alles gecoördineerd op Europees niveau. Hoe dan ook, in de praktijk heeft de restrictieve regeringspolitiek die in de meeste landen de steun van de werkgeversorganisaties heeft gekregen, de realisatie van de belangrijkste doelstellingen van de vakbonden bij de collectieve onderhandelingen van 1982 ten zeerste bemoeilijkt, met name het behoud van de koopkracht en de bescherming van de werkgelegenheid. Zoals reeds werd aangetoond is de koopkracht in een aantal Europese landen in de loop van 1982 gedaald en is de werkloosheid in bijna alle landen gestegen. Enkel op het vlak van de verkortung van de werktijd was er in een aantal Europese landen een beduidende sociale vooruitgang vast te stellen. (2)

In bijna alle landen hebben de regeringen in 1982 een politiek van loonsbeperking nagestreefd, echter omwille van zeer uiteenlopende redenen. Een aantal hebben getracht met de vakbonden overeenkomsten te sluiten of hebben de vakbonden en de werkgevers aangemoedigd dit te doen. Andere regeringen hebben getracht om van de crisis gebruik te maken om de vakbondsrechten in het algemeen te beperken. Nog andere regeringen hebben de economische crisis aangewend om de systemen van sociale zekerheid, die het resultaat zijn van vele jaren inspanningen, te ondermijnen. Sommige regeringen hebben

(1) Zie b.v. INFO 2 : "Tewerkstelling en investeringen in de openbare sector", EVI, 1982.

(2) Zie INFO 3 : "De werktijd in West-Europa in 1982", EVI, 1983.

een poging gedaan om via het sociale beleid de meest benadeelden van de crisis te beschermen. In een aantal landen heeft men ook getracht om een positieve industriële en tewerkstellingspolitiek in te voeren om op die manier de oorzaken van de crisis te bestrijden, andere regeringen hebben hun toevlucht gezocht tot een "laissez-faire"-politiek en een terugkeer naar de 19e-eeuwse liberale economische politiek.

In de meeste Europese landen hebben de werkgeversorganisaties de deflationaire politiek van de regeringen, alsook de pogingen om de lonen te verlagen, gesteund. Op lokaal niveau heeft het bestuur dikwijls van de crisis en van de angst voor werkloosheid gebruik gemaakt om een aantal zaken in het gedrang te brengen, namelijk : de arbeidsvoorwaarden, de vakbondsrechten, de bestaande economische democratie en de bescherming van de veiligheid en de gezondheid. Op nationaal niveau heeft men de angst voor internationale concurrentie en voor de verplaatsing van bedrijven naar andere landen gebruikt om een verlaging van de reële lonen te bereiken. De weinige investeringen die in 1982 in Europa werden gedaan, waren meestal gericht op het rationaliseren van de produktie en op een daling van het aantal werknemers, eerder dan op de expansie of op de creatie van nieuwe arbeidsplaatsen.

Gezien de moeilijkheden op nationaal niveau zijn de vakbewegingen in verschillende Europese landen zich bewust geworden van het belang om een gecoördineerd Europees beleid te voeren aangaande onderwerpen zoals de arbeidstijd en de verhoging van de openbare investeringen en hebben deze bijgevolg de campagne van het EVV over deze onderwerpen gesteund. Nochtans werd er op Europees niveau tijdens de besprekingen met de Europese instellingen, noch met de werkgeversorganisaties enige beduidende vooruitgang geboekt.

2. TOESTAND PER LAND

OOSTENRIJK

Alhoewel het verloop van de economische situatie in Oostenrijk beter was dan in de meeste andere geïndustrialiseerde landen is dit land er in 1982 evenmin in geslaagd te ontsnappen aan de gevolgen van de wereldrecessie. De produktie is in 1982 gestegen met 0,5 tot 1% en het inflatiepeil is gedaald tot 5,4% (in 1981 bedroeg dit 6,8%), de toestand van de betalingsbalans is eveneens verbeterd. Ondanks het feit dat de werkloosheid is toegenomen, ligt het peil lager dan in de meeste Europese landen nl. 3,7%. De tewerkstelling kende een lichte stijging als gevolg van een aantal voorstellen van de ÖGB aangaande investeringen en het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen die door de Oostenrijkse regering werden toegepast. Men voorspelt dat de produktiestijging in 1983 onvoldoende zal zijn om een verhoging van de werkloosheid tot ongeveer 4,6% te verhinderen. Men verwacht eveneens dat de consumptieprijzen met 4,7% zullen toenemen. Als gevolg van de toename van het aantal werklozen zal men in 1983 nieuwe maatregelen moeten invoeren op het vlak van de economische politiek.

De Oostenrijkse vakbonden hebben in 1982 bij het formuleren van hun looneisen rekening gehouden met de economische toestand en hebben absolute prioriteit verleend aan het behoud van de tewerkstelling. Dit vereiste een moeilijk te bereiken evenwicht tussen de externe concurrentiepositie en de interne koopkracht. Bij het opstellen van de eisen heeft men voorrang gegeven aan de loonsverhoging voor de laagste inkomens.

Net zoals bij de vorige onderhandelingen blijven de werkgevers zich fel verzetten tegen de vakbondseisen. De werkgevers leggen de nadruk op de achteruitgang van de economische toestand en op de noodzaak om de internationale concurrentiepositie te behouden, vooral tegenover de Duitse Bondsrepubliek.

BELGIE

De context waarbinnen de collectieve onderhandelingen van 1982 hebben plaatsgevonden, werd sterk beïnvloed door de acties van de nieuwe christelijk-liberale coalitieregering. De regering heeft in februari 1982 van het parlement volmachten bekomen voor de periode tot 31 december 1982. Hierdoor was de regering bevoegd om beslissingen te nemen over alle economische, sociale en financiële materies zonder daarbij toevlucht te moeten zoeken tot het parlement of de sociale gesprekspartners te raadplegen.

In dezelfde maand werd de Belgische frank binnen het Europees Monetair Systeem met 8,5% gedevalueerd en in het kader van een pakket van begeleidende maatregelen werd het loonindexeringssysteem opgeschort en werd er een tijdelijke prijzenstop ingevoerd. De regering heeft daarnaast ook van haar volmachten gebruik gemaakt om een reeks algemene maatregelen te treffen met inbegrip van de opheffing van de voorzieningen die vastliggen in collectieve overeenkomsten voor twee jaar die in februari 1981 werden ondertekend, alsook maatregelen over wijzigingen van het systeem van sociale zekerheid.

De vakbonden hebben zich zowel tegen deze volmachten als tegen de ermee gepaard gaande maatregelen verzet. De wijze waarop dit gebeurde, is wel onderling verschillend. Het ABVV heeft op 8 februari en op 26 maart een algemene staking georganiseerd met daarnaast ook een reeks regionale stakingen om op die wijze uiting te geven aan haar verzet tegen het regeringsbeleid. Alhoewel het ACV ook bepaalde bedenkingen had over de volmachten van de regering heeft dit vakverbond eerst getracht om het regeringsprogramma te wijzigen en heeft pas daarna, op 27 maart, een nationale demonstratiebijeenkomst georganiseerd tegen het regeringsbeleid.

Naast de algemene maatregelen heeft de regering, gebruik makend van haar volmachten in 1982 ook een reeks acties gevoerd die tegen de vakbonden gericht waren. De regering heeft getracht om de macht van de vakbonden in ondernemingen in moeilijkheden te ondermijnen door het organiseren van referenda bij het personeel. De regering heeft eveneens de omschakeling van staal- en textielbedrijven verhinderd en een aantal ministers hebben getracht om het stakingsrecht wettelijk te

beperken en de vakbonden een wettelijk statuut op te leggen.

Op het einde van 1982 heeft de regering haar voorstellen bekendgemaakt inzake de nieuwe reeks collectieve overeenkomsten die voor de periode 1983-'84 moeten afgesloten worden. Deze voorstellen omvatten een vermindering met 3% van de reële lonen en van de sociale voordelen via een gewijzigd indexeringssysteem. Tezelfdertijd vroeg de regering de werkgevers en de vakbonden om te onderhandelen over een arbeidsduurverkortung met 5% gekoppeld aan een verhoging van de tewerkstelling met 3%. Ondernemingen waar men deze laatste verhoging niet toepast, moeten een evenredig bedrag storten in een pas opgericht Tewerkstellingsfonds.

De onderhandelingen over het sluiten van een nieuwe centrale overeenkomst op nationaal vlak op basis van de regeringsvoorstellen zijn mislukt aangezien de werkgevers weigerden een bindende regeling inzake arbeidsduurverkortung en compenserende aanwerving te aanvaarden; zij zijn voorstander van een regeling op vrijwillige basis. Na het mislukken van de onderhandelingen kondigde de regering zelf een aantal wettelijke maatregelen af vóór de vervaldatum van haar volmachten voor 1982. Deze maatregelen voorzien dat de beperkingen van het indexeringssysteem behouden blijven en dit voor de twee volgende indexaanpassingen en ze handelen tevens over het opnieuw invoeren van een gewijzigd indexeringssysteem na die datum. De bevrozing van de lonen zal tot eind 1984 worden behouden. Tezelfdertijd werden de vakbonden en werkgevers door de regering verzocht verder te onderhandelen op de sectorieel niveau over werktijd en tewerkstelling. De uiterste datum voor het sluiten van overeenkomsten over arbeidsduurverkortung en tewerkstelling werd naar maart 1983 verschoven. Na deze datum zullen ondernemingen die geen overeenkomst hebben bereikt, een bijdrage moeten storten in het Tewerkstellingsfonds.

Tijdens de duur van de onderhandelingen hebben de vakbonden getracht druk uit te oefenen op de werkgevers en de regering om hen het principe van verplichte compenserende tewerkstelling te doen aannemen. Met het oog hierop hielden ze in februari een gezamenlijke massabijeenkomst die werd bijgewoond door 100 000 mensen. Bij de evaluatie van de resultaten van de onderhandelingen over werktijd en tewerkstelling, eind maart 1983, waren zowel het ABVV als het ACV van mening dat de

bereikte overeenkomsten ontoereikend waren. Het ABVV beklaagde zich bij de ILO ook over de tussenkomst van de Belgische regering in de vrijheid van de collectieve onderhandelingen.

DENEMARKEN

In de loop van de onderzochte periode werden de voorzieningen van de loonovereenkomst die begin 1981 voor een periode van twee jaar werd ondertekend (begin 1981-maart 1983) opgeschort. Dit gebeurde in de herfst van 1982 via de loonstop en de opschorting van de loon-indexering die door de nieuwe conservatieve regering werd doorgevoerd.

De overeenkomsten voor 1981-1983 hebben tot relatief gematigde loonstijgingen geleid die de moeilijke economische toestand van Denemarken weerspiegelen en in het bijzonder de toenemende werkloosheid die in 1982 meer dan 9% bedroeg. In de privé-sector zijn de lonen in 1982 met 9 à 9,5% gestegen, het inflatiepeil bedroeg in dat jaar 10%.

De nieuwe conservatieve regering heeft een hele reeks loonmaatregelen ingevoerd, met name : een loonstop voor de periode oktober 1982 tot maart 1983, de opschorting tot maart 1985 van het bestaande systeem van loonindexering en de opschorting van de overeenkomsten inzake het koppelen van de lonen in de openbare sector aan de loonsveranderingen in de privé-sector. De regering heeft eveneens aangekondigd dat de overeenkomsten voor de periode 1983-'85 in de openbare sector moeten ondertekend worden vóór dit in de privé-sector gebeurt en dat de lonen in de openbare sector maximum met 4% per jaar mogen stijgen. Naast de onmiddellijke tussenkomst van de regering bij het bepalen van het loon, heeft zij ook besnoeid op de openbare uitgaven; dit kan ernstige gevolgen inhouden voor de tewerkstelling en voor de verdeling van de inkomens. Volgens berekeningen van de LO zal deze besnoeiing in 1983 leiden tot 28 000 werklozen meer. De LO schat dat het reële inkomen van de gemiddelde werknemer met ongeveer 4 à 5% zal dalen. Voor een aantal groepen, vooral voor gezinnen met jonge kinderen, zal deze inkomensverlaging nog gevoeliger zijn.

De vakbonden hebben fel gereageerd tegen de tussenkomst

van de regering in de collectieve onderhandelingen en hebben duidelijk gemaakt dat zij niet akkoord gaan met de maximum loonsverhoging van 4% die door de regering werd bepaald. Toen deze voorstellen aan het Deens parlement werden voorgelegd, hebben de vakbonden als verzet tegen deze overeenkomsten een aantal protestdemonstraties georganiseerd.

De onderhandelingen over de overeenkomsten voor 1983-'85 die in november 1982 werden gestart, vinden bijgevolg in een zeer moeilijk politiek en economisch klimaat plaats. De LO heeft de aangesloten vakbonden aangeraden hun eisen te beperken en zich vooral toe te leggen op een meer gevoelige verhoging van de lonen voor de laagste inkomens, op een wekelijkse arbeidsduurverkortung en op een stijging van de werknemersbijdragen in het Opleidingsfonds (Uddannelsesfonden).

Als gevolg van de opschorting van de loonindexering hebben zowel LO als FTF de nadruk gelegd op het inlassen van clausules in de overeenkomsten, waardoor de lonen in de openbare en in de privé-sector aan elkaar worden gekoppeld. LO en FTF hebben bij de onderhandelingen ook de nadruk gelegd op de sociale voordelen, dit omwille van de wettelijke regeringsmaatregelen terzake. Zowel LO als FTF hebben op sectorieel niveau onderhandelingen gevoerd waar de centrale organisaties in zekere mate tussenbeide zijn gekomen. De FTF is niet wettelijk gemachtigd om in de onderhandelingen van de aangesloten organisaties te interveniëren, er is echter wel een doorlopende uitwisseling van informatie tussen de vakbonden via de FTF.

In de privé-sector werden er in februari 1983 centrale overeenkomsten gesloten tussen de LO en de werkgeversorganisatie (DA); die overeenkomsten werden vervolgens goedgekeurd door de leden. Ze handelen over het minimum- en het basisloon, over het gewaarborgd inkomen en over het opleidingsfonds. Na de ondertekening van deze centrale overeenkomsten werd er ook in de openbare sector een akkoord gesloten. Al deze akkoorden voorzien een globale loonsverhoging met 4%.

SPANJE

Zowel in 1981 als in 1982 bleef het inflatiepeil ongewijzigd en bedroeg dus ongeveer 14%. Het werkloosheids-

percentage daarentegen steeg van 14% in 1981 tot meer dan 16% in 1982, wat overeenstemt met meer dan 2 miljoen werklozen. Het financieel tekort in de openbare sector is tot ongeveer 1 miljard pesetas gestegen.

Deze zeer ernstige economische toestand vormde de achtergrond van het Nationaal Tewerkstellingsakkoord (ANE) dat in 1981 tussen de werkgevers, de toenmalige UCD regering en de vakbondsorganisaties werd gesloten. Tot de verkiezing van de socialistische regering in de herfst van 1982 beheerste het ANE alle collectieve onderhandelingen van dat jaar. Dit akkoord voorzag ondermeer een maximum loonsverhoging van 11% maar hield echter ook rekening met een aantal vakbondseisen, met name met de eis voor de uitbreiding van het systeem van werkloosheidsverzekering. De werkgevers die het ANE ondertekenden, hebben bij de aanvang van de lokale onderhandelingen getracht om aan hun verplichtingen te ontsnappen, met name aan de verbintenissen over zaken als loonsverhoging, arbeidsduurverkortung, het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen, vervroegde pensionering en de vakbondsrechten. De prioritaire eisen van de UGT en van ELA-STV hadden betrekking op deze onderwerpen. In een aantal gebieden zoals in Baskenland was de houding van de werkgevers t.o.v. het ANE aanvankelijk zeer verschillend.

In het begin van 1983 hebben vakbonden en werkgevers op nationaal niveau een nieuw sociaal akkoord (ANE) ondertekend voor de periode van één jaar. Het akkoord handelt over de inkomens en daarnaast ook nog over het invoeren van de 40-urenweek.

FINLAND

Op het einde van de jaren '70 was er een snelle productiestijging merkbaar (7,5% in 1979 en 6% in 1980) die gepaard ging met een verhoging van de reële inkomens. Tijdens de laatste twee jaar echter is de groei gedaald : tot 1,4% in 1981 en tot 1,0% in 1982. Dat had een verhoging van de werkloosheid tot gevolg.

De twee belangrijkste doelstellingen van de vakbonden handelden over de reële inkomens en over de tewerkstelling. De SAK en de TVK wilden minstens het niveau van de reële inkomens behouden en hebben speciale aandacht

geschonken aan de loonsverhoging voor de laagste inkomenscategoriën, hoofdzakelijk vrouwen. Op het vlak van de tewerkstelling hebben deze vakbonden getracht om de positie van de werkende vrouw die tevens voor een gezin moet zorgen te verbeteren via een speciale uitkering voor de kinderen en via materniteitsuitkeringen.

De werkgevers hebben zich tegen de verhoging van de reële inkomens verzet maar gingen echter wel akkoord met het behoud ervan. Algemeen genomen hebben de werkgevers van de werkloosheid gebruik gemaakt om de eisen van de werknemers en van de vakbonden te verwerpen. Anderzijds heeft de regering een aanpassing van de indexering aan het inflatiepeil doorgevoerd. Zij heeft ook, na de devaluatie met 10% in oktober 1982, een prijzenstop afgekondigd tot midden december 1982. De vakbonden waren echter van mening dat deze maatregel niet afdoende was.

FRANKRIJK

De linkse regering die in mei 1981 aan de macht kwam, heeft een hervormingsprogramma opgesteld, een aantal van deze hervormingen zoals de decentralisatie en de nationalisatie worden in praktijk gebracht. Op sociaal vlak heeft men prioriteit verleend aan de meest benadeelde groepen en gezinnen. Op economisch vlak heeft de regering zich aanvankelijk ingezet om via de consumptie een economische heropleving tot stand te brengen, zich baserend op een internationale herleving van de economie en op een gevoelige verhoging van de economische groei. Dit gebeurde echter niet en bijgevolg is de economische toestand in Frankrijk niet verbeterd. De fundamentele problemen van de werkloosheid, van de inflatie en van de financiering van de sociale zekerheid werden niet opgelost. Niettegenstaande dit alles is men er toch in geslaagd om het werkloosheidspeil tijdens de vier laatste maanden van 1982 stabiel te houden, iets waar men in de meeste Europese landen niet in geslaagd is.

De bezorgdheid van de regering over het verlies van de internationale concurrentiepositie, vooral te wijten aan het feit dat het inflatiepeil hoger lag dan in de overige landen, heeft de regering er midden 1982 toe aangezet een reeks restrictieve maatregelen in te voe-

ren. In de periode juli-oktober 1982 werd er een loon- en prijzenstop afgekondigd en is de Franse Frank twee maal gedevalueerd binnen het Europees monetair systeem. De loonstop heeft geleid tot de opschorting van de verordeningen van de overeenkomsten die begin 1982 werden ondertekend. Dit leidde tot een aantal hevige reacties en tot stakingen.

Wat de periode na de loonstop betreft heeft de regering de onderhandelingsruimte beperkt door het voorschrijven van richtlijnen aangaande het loon in de openbare sector, met inbegrip van de genationaliseerde ondernemingen, die als model bedoeld waren voor de werkgevers uit de privé-sector. Er werd een hele reeks sectoriële onderhandelingen gevoerd die men kan vergelijken met deze uit 1981 over de arbeidsduur. De regeringsverklaringen over de stabilisering van de bedrijfskosten heeft de werknemers in een steviger onderhandelingspositie geplaatst tegenover de vakbonden.

Niettegenstaande de beperkingen aangaande de loonsonderhandelingen heeft de regering toch meestal de collectieve onderhandelingen aangemoedigd, eerder dan zich op de wet te beroepen om een aantal doelstellingen te realiseren. Dit was met name het geval voor zaken als arbeidsduurverkortung en de financiering van de sociale zekerheid. Daarnaast heeft de regering ook verklaard dat zij binnen een periode van twee jaar collectieve overeenkomsten wil voor alle werknemers.

In de periode 1981-1982 heeft de CFDT drie grote doelstellingen nagestreefd : een oplossing te vinden voor het probleem van de werkloosheid, de toepassing van nieuwe rechten voor werknemers en vakbonden en de omschrijving van een nieuw soort sociale ontwikkelingen. In de praktijk betekent dit dat de CFDT geijverd heeft voor een algemene arbeidsduurverkortung, voor een wijziging van bijna een derde van de verordeningen van de Arbeidswet en voor het nivelleren van de inkomens waarbij de nadruk vooral werd gelegd op de verhoging van de koopkracht voor de laagste inkomenscategorieën.

De prioritaire eisen van de CGT-FO waren vooral gericht op de tewerkstelling, op de financiering van de sociale zekerheid en op de bestrijding van de inflatie. Deze vakbond maakte zich eveneens zorgen over de daling van de tewerkstelling en in het bijzonder over de ongelijke arbeidskansen voor vrouwen en voor jonge werknemers. De CGT-FO heeft bijgevolg de toenemende onzekerheid

van een aantal arbeidsplaatsen aangeklaagd en heeft gepleit voor een algemene arbeidsduurverkorting zich daarbij baserend op de collectieve overeenkomsten die op Europees niveau werden ondertekend; dit omwille van de concurrentiepositie. De CGT-FO is ervan overtuigd dat de lonen niet de belangrijkste oorzaak zijn van de inflatie en zijn van mening dat men via een politiek van loon- en prijzenstop meer de voedselprijzen, de prijzen voor dienstverlening en voor de industriële produkten in bedwang moet houden.

De Franse werkgevers hebben met tegenzin de onderhandelingen aangevat en hun standpunt t.o.v. een aantal onderwerpen was ook zeer uiteenlopend. Op het einde van 1981 en in het begin van 1982 werden er een groot aantal overeenkomsten gesloten over de arbeidsduurverkorting met behoud van het inkomen via een betere organisatie van de produktie. Inzake de financiering van de werkloosheidsverzekering (UNIDEC) gingen de werkgevers echter niet akkoord met een verhoging van de bijdragen, de onderhandelingen werden afgebroken waardoor de regering verplicht was de reglementering op zich te nemen.

Wat het loon betreft waren de standpunten van de werkgevers wel verschillend. Een aantal werkgeversorganisaties hebben slechts aan de onderhandelingen deelgenomen vanaf het einde van de loonstop en hebben vooral onderhandeld over de reële inkomens. Een aantal werkgeversorganisaties hebben zelfs geweigerd deel te nemen.

De CFDT stelde vast dat de werkgevers wel akkoord gingen met een loonsverhoging voor de laagste inkomens maar weigerden de loonschalen binnen het classificatiesysteem van de beroepscategorieën op te trekken, een systeem dat aan de basis ligt van de loonstructuur. Zij hebben eveneens getracht om de toepassing van de nieuwe vakbondsrechten te verhinderen, zij beschouwen deze als een beperking van de traditionele prerogatieven van de werkgevers.

In het eerste semester van 1982 was het klimaat van de bedrijfsverhoudingen betrekkelijk goed, in de herfst van dat jaar verslechterde het klimaat echter met name vanaf de onderhandelingen die na het opheffen van de loonstop plaatsvonden. De ontevredenheid van de middenklassen over het verloop van de koopkracht breidde zich ook uit tot de werknemers en leidde tot een aantal stakingen in de openbare sector, bij het openbaar vervoer,

bij de nationale defensie en in een aantal genationaliseerde ondernemingen. Er hebben zich ook conflicten voorgedaan in sectoren in dewelke de werkgevers getracht hebben om het verlies als gevolg van de arbeidsduurverkorting goed te maken via een daling van het aantal vakantiedagen, met name van het aantal feestdagen waarop niet gewerkt wordt. In een aantal belangrijke autobedrijven hebben er zich ook ernstige conflicten voorgedaan: de geschoolde arbeiders, voor het merendeel immigranten, wilden ondanks de aanwezigheid van een ondernemingsvakbond hun rechten in het bedrijf uitbreiden.

In maart 1983 werd een verdere devaluatie van de Franse Frank binnen het EMS gekoppeld aan een pakket van harde economische herstelmaatregelen. De Franse vakbonden hadden hier kritiek op omwille van de voorspelbare invloed die deze maatregelen op de koopkracht en de tewerkstelling zouden hebben.

GROOT-BRITTANNIE

In de periode 1981-'82 was de context waarbinnen de collectieve onderhandelingen werden gevoerd, de voortdurende pogingen van de regering om een deflationaire economische politiek te voeren en een algemene besnoeiing in de openbare uitgaven en in de uitkeringen van de sociale zekerheid.

Er heeft zich een stagnatie van de economie voorgedaan waarbij het BBP in 1982 enkel 0,5% hoger lag in vergelijking met de daling van 1,5% in 1981. Men verwacht niet dat er zich in 1983 enige verbeteringen zullen voordoen. Na de daling van de produktie in 1979 met 20% in de verwerkende nijverheid bleef deze in 1982 ongewijzigd. De geregistreeerde werkloosheid bereikte in de herfst van 1982 3,3 miljoen (13,8% van de actieve bevolking), na deze periode heeft de regering de basis van de werkloosheidsstatistiek gewijzigd. Ook daarna bleef de werkloosheid stijgen, de nieuwe cijfers waren op het eerste zicht lager omdat men geen rekening hield met de werkzoekende jongeren die nog geen recht hadden op de werkloosheidsuitkering. Volgens de TUC bedroeg het werkelijke aantal werklozen, in termen van het tekort aan arbeidsplaatsen, 4,3 miljoen. Het reële beschikbare inkomen van de globale

bevolking is in 1981 met 2,3% en in 1982 met 1,5% gedaald.

In het licht van dit alles bestond de prioritaire doelstelling van de vakbonden erin de reële inkomens en de tewerkstelling te verdedigen en te behouden. Dat zal ook in 1983 hun voornaamste doelstelling blijven.

GRIEKENLAND

Het klimaat van de Griekse bedrijfsverhoudingen werd sterk beïnvloed door de regeringswijziging van de herfst 1981, toen een socialistische regering (PASOK) aan de macht is gekomen. Op het vlak van de inkomens heeft de nieuwe regering zelf volgende prioriteiten bepaald: gevoelige verhoging van de laagste inkomens en een automatische loonindexering. In de openbare sector heeft dit geleid tot loonsverhogingen en tot een systeem van loonindexering. De regering is van mening dat dit ook in de privé-sector moet worden toegepast.

In die periode werd de uitvoerende raad van de GSEE grondig gewijzigd, deze raad voert onderhandelingen voor werknemers uit de privé-sector. Na een gerechtelijke beslissing van het Hof van Athene werd er een nieuw beheer aangeduid. De nieuwe uitvoerende raad heeft een aantal eisen voor de privé-sector naar voor geschoven die in feite overeenstemmen met wat in de openbare sector reeds werd bereikt: een verhoging van de minimumlonen, loonindexering, 5 dagen- of 40-urenwerkweek, 4 weken jaarlijkse vakantie na één jaar dienst en een harmonisatie van de barema's van de anciënniteitspremies voor arbeiders en bedienden.

Nadat de werkgevers uit de privé-sector deze eisen hadden verworpen, werd hierover een bindende scheidsrechtelijke uitspraak gedaan, zoals dit in Griekenland normaal gebeurt. Deze uitspraak in het begin van 1982 maakte een eind aan het geschil en bepaalde het nieuwe minimumloon en de loonsvoorwaarden voor de privé-sector voor 1982.

IERLAND

De overeenkomst over de loonpolitiek van 1980 (die deel uitmaakt van het nationaal akkoord van 1980, "National Understanding") werd voor het merendeel van de werknemers in december 1981 afgesloten. Op het einde van 1981 werden er onderhandelingen aangeknoopt aangaande een nieuwe nationale loonovereenkomst. Men heeft echter geen nieuw akkoord bereikt en bijgevolg hebben de vakbonden hun eisen op sectorieel en op ondernemingsniveau gesteld. Deze onderhandelingen kent men als de "22e ronde" (i.e. de 22e algemene loonsverhoging sinds de afschaffing in 1946 van de controlemaatregelen die tijdens de oorlog werden afgekondigd).

In december 1981 heeft men een overeenkomst bereikt voor de openbare diensten. De duur van deze overeenkomst bedroeg 15 maanden en handelde over een loonsverhoging met 90 Ierse ponden per week wat dus voor de periode van 15 maanden een verhoging met 16,25% betekende. De regering heeft op die wijze in haar rol van werkgever een belangrijke invloed uitgeoefend bij de loonsonderhandelingen aangezien zij de eerste beduidende overeenkomst heeft gesloten met haar werknemers. Deze overeenkomst werd in januari 1982 gevolgd door een akkoord in de bouwsector over een loonsverhoging met 15,5% over een periode van 16 maanden.

Een onderzoek van 40 belangrijke collectieve overeenkomsten in ondernemingen met meer dan 200 werknemers dat door het ICTU werd uitgevoerd, toonde aan dat op een gewogen basis, de gemiddelde loonsverhoging 16,2% bedroeg met een gemiddelde duur van 15,2 maanden.

De werkgevers hebben met succes de vakbondseisen voor loonindexering kunnen afwenden. In een groot aantal gevallen werden er overeenkomsten ondertekend waarin alle eisen besloten lagen en die de werkgever het recht verleenden een aantal elementen van nieuwe technologieën in te voeren tijdens de duur van de overeenkomsten.

IJSLAND

Het basisprobleem van de IJslandse economie is het steeds toenemend inflatiepeil dat op het einde van 1982 reeds ongeveer 60% bedroeg. Het BBP per inwoner is in 1981 met 1% toegenomen, men schat echter dat het in 1982 met 5% is gedaald en dat dit ook in 1983 zal gebeuren omwille van de verminderde waarde van de opbrengst van de visvangst. Het tekort op de betalingsbalans is van 5% van het BBP in 1981 gestegen tot 10% van het BBP in 1982. De tewerkstelling is in 1982 lichtjes toegenomen tot 108 700 arbeidsplaatsen, de werkloosheid is echter gestegen van 0,4% in 1981 tot 1,7% in 1982. In feite is men er in IJsland in geslaagd de quasi volledige tewerkstelling te behouden maar in de toekomst zal dit steeds moeilijker worden omwille van het zeer hoge en steeds toenemende inflatiepeil en omwille van de dalende opbrengst van de visvangst.

De prioritaire doelstellingen van de vakbonden waren vooral gericht op het aan banden leggen van de werkloosheid, op het verhinderen dat men de loonindexering zou afschaffen alsook op het behoud van de koopkracht en op de bescherming van de laagste inkomens. Na het verstrijken van de duur van de algemene overeenkomst tussen ASI en de IJslandse werkgevers in november 1981 werd er een akkoord gesloten voor de duur van 6 maanden, i.e. tot mei 1982. Deze overeenkomst omvatte een algemene loonsverhoging met 3,25% en het behoud van het indexeringsstelsel waardoor de prijsverhogingen voor 85,90% door loonsverhogingen worden vergoed. Elke drie maanden werden de lonen aan het indexcijfer aangepast. De overeenkomst voorzag ook een verhoging van het minimumloon met 14%.

In maart zijn de onderhandelingen met de werkgevers van start gegaan over een nieuwe overeenkomst die vanaf mei 1982 van kracht is geworden. Deze onderhandelingen waren vooral gericht op een daling van de koopkracht en een indexering van de lonen van de visvangst. Onder de druk van dreigende stakingen werd er voor de periode juli tot augustus een overeenkomst gesloten die geleid heeft tot een algemene loonsverhoging met 4% en het behoud van de indexering. In het kader van een reeks economische maatregelen van augustus 1982 werd de IJslandse kroon met 13% gedevalueerd en werd de normale loonsverhoging die gekoppeld is aan het indexeringsstelsel vanaf december

gehalveerd, i.e. 7,7% loonsverhoging in plaats van 15,4%. Deze loonsverlaging werd bij de verlaging met 2,9% gevoegd waarover men in september een overeenkomst had gesloten.

Deze loonswijzigingen waren echter niet van kracht voor vissers wiens loon afhankelijk is van de visprijs. In januari 1982 werden er overeenkomsten gesloten voor treilvissers en dit voor de periode tot september 1982.

De regering verwacht voor 1983 een daling van het BNP met 3%, van de investeringen met 5 tot 8% en van het privé-verbruik met 5%. Men voorziet een inflatiepeil van 42% maar ASI voorspelt dat dit in 1983 zal oplopen tot 50 à 55%. De export zal eveneens gevoelig dalen, namelijk met 11 à 12% vooral als gevolg van de daling van de visvangst.

ITALIE

De periode 1981-1982 was van zeer groot belang voor de arbeidsverhoudingen in Italië. In de loop van 1982 zijn bijna alle nationale overeenkomsten met een termijn van drie jaar vervallen, de meeste ervan werden niet vernieuwd aangezien de werkgevers de onderhandelingen doen vastlopen hebben en dreigden zich gemeenschappelijk te kanten tegen het loonindexeringssysteem, het zogenaamde "scala mobile systeem". Als gevolg hiervan zijn de reële inkomens alsook de koopkracht in de loop van 1982 sterk gedaald en werden de Italiaanse vakbonden in een uiterst moeilijke situatie geplaatst. Na intensieve onderhandelingen heeft men uiteindelijk in januari 1983 een drieledige overeenkomst bereikt op centraal niveau. Deze overeenkomst betekende een hervorming van het systeem van de glijdende loonschalen en bracht de sectoriële onderhandelingen terug op gang, deze overeenkomst handelde echter ook over de belastingsniveau's, over de tewerkstelling en over de arbeidsuren. Omwille van de belangrijkheid ervan volgt er een gedetailleerd overzicht van de ontwikkelingen van 1982 en begin 1983.

1982 werd gekenmerkt door een verhoogde politieke onstabiliteit die geleid heeft tot twee langdurige regeeringscrisissen. De eerste crisis begon in de zomer en eindigde in augustus met het behoud van de centrum-linkse coalitieregering die uit vijf partijen bestond

en geleid werd door premier Spadolini. De tweede crisis vond in november plaats en leidde tot de formatie van een nieuwe centrum-linkse coalitieregering die uit vier partijen bestaat en met de christen-democraat Fanfani als eerste minister.

De sociale en economische problemen hebben bijgedragen tot een achteruitgang van het politiek klimaat. Het werkloosheidspeil is toegenomen van 8,9% van de actieve bevolking in 1981 tot 11,5% op het einde van 1982 wat gelijk is aan ongeveer 2,6 miljoen werknemers. De tijdelijke werkloosheid (cassa integrazione guadagni) is in 1982 ook drastisch gestegen. De sociale zekerheid heeft in 1982 ongeveer 620 miljoen uren uitbetaald voor de lonen van deze werknemers. Het werkloosheidsniveau lag in het Zuiden met 13,8% veel hoger dan in het Noorden met 6,8%. De jeugdwerkloosheid (jongeren van 14 tot 29 jaar) is gestegen van 74% van het totale aantal werklozen in 1981 tot 77% ervan in 1982. De verlaging van het inflatiepeil van 18,7% in 1981 tot 16,3% in 1982 werd bereikt ten koste van de industriële produktie (op jaarbasis is deze met 2,3% gedaald), ten koste van een verdere verlaging van de privé en van de openbare investeringen en een tekort op de betalingsbalans dat in de 9 maanden tot september 1982 het zeer hoge bedrag van 17 000 miljard lire bereikte, wat meer is dan 12,3 miljard US dollars.

In 1982 moesten er in Italië normaal een groot aantal collectieve onderhandelingen plaatsvinden. In de periode tussen de laatste maanden van 1981 en de eerste zes maanden van 1982 zijn bijna alle nationale sectoriële overeenkomsten uit de openbare en uit de privé-sector die voor een periode van drie jaar werden ondertekend, vervallen. Het gaat hier om ongeveer 100 overeenkomsten die betrekking hadden op bijna 13 miljoen werknemers : 6 miljoen uit de industrie, 2,5 miljoen uit de sector van de dienstverlening, 1,5 miljoen uit de landbouw en 3 miljoen uit de openbare diensten. Eén jaar na het verstrijken van deze overeenkomsten stelde men vast dat er amper een paar waren vernieuwd, namelijk overeenkomsten voor werknemers uit de sector van de pers, uit de sector van het openbaar vervoer, uit het nationale agentschap voor kernenergie en alternatieve energieën, uit de elektriciteitsbedrijven en voor bankbedienden. Al de overige onderhandelingen zijn vastgelopen aangezien de werkgevers weigerden over de vakbondseisen te praten.

De prioritaire eisen die de Italiaanse vakbonden aan de regering en aan de werkgevers hebben voorgelegd, werden uiteengezet in een document dat op het niveau van de lokale ondernemingen werd opgesteld en in november 1982 werd gepubliceerd. De belangrijkste eisen aan de regering en aan de werkgevers luiden als volgt :

- a) een wijziging van de economische regeringspolitiek. Een geleidelijke daling van het inflatiepeil via een verbetering van het belastingssysteem en via een verlaging van de belasting voor werknemers. Een stijging van de openbare uitgaven om de ondernemingsinvesteringen op te trekken en om een doelmatig industrieel beleid te voeren waarbij de onjuiste toestanden van het systeem van openbare uitgaven uit de weg worden geruimd. Hervorming en herstructurering van de arbeidsmarktpolitiek om aldus maatregelen in te voeren om de jeugdwerkloosheid te verlagen, vooral in de Mezzogiorno;
- b) het aanvangen van collectieve onderhandelingen, zowel in de openbare als in de privé-sector met het doel collectieve overeenkomsten te bereiken;
- c) het hervormen van het belastingssysteem via een geleidelijke verlaging van de fiscale druk als gevolg van het hoge inflatiepeil;
- d) de bestrijding van de belastingsontduiking vooral door werkgevers, handelaars, zelfstandigen enz.;
- e) een uitgebreider fiscale en sociale bescherming voor gezinnen, vooral voor deze met één inkomen;
- f) hervorming van het systeem van sociale bijdragen om de kloof tussen de arbeidskosten en de reële lonen te dempen en de bijdragen van de werkgevers te verlagen op voorwaarde dat deze akkoord gaan met een aantal verplichtingen op het vlak van programma's ter uitbreiding van de tewerkstelling, van de prijzencontrole enz.;
- g) het aanvaarden van de vakbondsvoorstellen om het systeem van de loonindexering (scala mobile) te hervormen via een verlaging van de indexering met maximum 10% wat moet samengaan met de verdediging van de koopkracht van de laagste inkomens en van gepensioneerden en tevens met verhoogde mogelijkheden om over lonen en arbeidsvoorwaarden te onderhandelen;
- h) een geleidelijke aanpassing van de loonstelsels, pensioenstelsels enz. in de openbare sector met het

doel deze in overeenstemming te brengen met de bestaande stelsels in de privé-sector;

- i) de oprichting van een "solidariteitsfonds" i.e. een nationaal arbeidersfonds om het zelfbestuur van de economische activiteiten te bevorderen en nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen voor jonge werknemers, vooral in Zuid-Italië; dit zal worden gefinancierd door een vrijwillige verlaging van het maandloon en van het maandsalaris met 0,5% en dit vanaf de ondertekening van de nieuwe collectieve overeenkomsten.

Dit document werd door de organisatie van de werkgevers uit de privé-sector, Cofindustria, verworpen; deze organisatie weigerde in 1982 over de vakbondseisen te onderhandelen.

De werkgevers weigerden niet alleen om onderhandelingen aan te knopen maar hebben eveneens zes maand op voorhand hun plan bekend gemaakt om de overeenkomst met de vakbonden te verbreken, deze overeenkomst dateert van 1975 en zou normaal in januari 1983 vervallen zijn, via deze overeenkomst werd het systeem van loonindexering (scala mobile) ingevoerd. Cofindustria eiste daarenboven ook gedecentraliseerde onderhandelingen over de arbeidskosten, gevolgd door sectoriële onderhandelingen.

De echte doelstellingen van de werkgevers handelden op korte termijn over een gevoelige verlaging van de reële lonen, op middellange termijn waren deze gericht op een hervorming van de nationale sectoriële collectieve onderhandelingen tot gecentraliseerde en intersectoriële onderhandelingen over de minimumlonen; de werkgevers wilden dit soort onderhandelingen elk jaar organiseren om aldus het "scala mobile" systeem alsook de onderhandelingen op het niveau van de ondernemingen of van de produktie-eenheden af te schaffen en om met grotere tussenpauzen bv. van 5 jaar te onderhandelen over de sociale voordelen, over de arbeidsduur en over de arbeidsvoorwaarden. Op deze wijze zou het systeem van industriële verhoudingen dat door de vakbonden gedurende vele jaren werd opgebouwd, vernietigd worden.

De strategie van de werkgeversorganisaties in staatsondernemingen, Intersind, vertoonde geen grote verschillen met deze van Cofindustria.

De regering Spadolini heeft niets kunnen doen om de sociale conflicten te verminderen. Geen enkele vak-

bondseis voor een wijziging van het economisch en fiscaal beleid werd door de regering aanvaard. De houding van de regering als werkgever in de openbare diensten en in de staatsondernemingen verschilde niet grondig van deze van privé-werkgevers. De politieke verschillen tussen de vijf partijen van de coalitieregering maakten het onmogelijk voor deze regering om als tussenpersoon op te treden bij sociale conflicten. Een aantal belangrijke wetsontwerpen over sociale aangelegenheden zoals de hervorming van het pensioenstelsel, de reglementering van de arbeidsmarkt, de hervorming van het cassa integrazione systeem, de mobiliteit van de werknemers (wat reeds in vorig rapport aan bod is gekomen) werden niet in het parlement behandeld.

Na het aan de macht komen van de regering Fanfani in december 1982 hebben de vakbonden hun vroegere eisen opnieuw bevestigd en hebben zij de nieuwe regering gevraagd om absolute prioriteit te verlenen aan volgende onderwerpen :

- a) een interventieplan voor de sectoren die door de crisis waren getroffen, dit met het oog op het economisch herstel van de ondernemingen en een algemeen schema voor de bevordering van de tewerkstelling, ondermeer via het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen in andere sectoren;
- b) de invoering van een nieuwe arbeidsmarktreglementering op regionaal niveau en de hervorming van het systeem van de "cassa integrazione";
- c) een belastinghervorming zoals door de vakbonden werd voorgesteld;
- d) regeringsinterventie om de vastgelopen onderhandelingen tussen Cofindustria en Intersind terug op gang te brengen.

Op 22 januari 1983 hebben de vakbonden, werkgevers en regering na gespannen onderhandelingen op het Ministerie van Tewerkstelling die meer dan een week duurden uiteindelijk een overeenkomst bereikt. De belangrijkste punten uit deze overeenkomst waren : de regering verklaarde zich akkoord om aan het parlement een aantal wetsontwerpen voor te leggen over :

- a) een belastinghervorming om de fiscale druk op het persoonlijk inkomen te verminderen en een grotere fiscale eenvormigheid tot stand te brengen;
- b) een verhoging van de gezinsuitkeringen en dit vanaf juli '83;

- c) een verlaging van de sociale bijdragen voor werkgevers in '83;
- d) een verhoging van de tarieven voor de openbare diensten en van de door de regering gecontroleerde prijzen met maximum 13% voor 1983;
- e) een hervorming van het systeem van sociale zekerheid en van het pensioensysteem;
- f) een nieuwe arbeidsmarktreglementering.

In deze overeenkomst werd ook de maximum loonsverhoging vastgelegd voor de collectieve onderhandelingen in de periode 1983-1985 en wordt eveneens de arbeidsduurverkorting bepaald. Het loonindexeringssysteem (scala mobile) werd gewijzigd en de trimesteriële uitkeringen in functie van de levensduurte werden met 15% verlaagd. Er werd ook een solidariteitsfonds voor werknemers opgericht.

Voor de Italiaanse vakbonden betekent deze overeenkomst een beduidende overwinning op het werkgeversoffensief dat erop gericht was om de onderhandelingsmacht en de koopkracht van de werknemers te verlagen.

In de overeenkomst van januari 1983 tussen de regering, werkgevers en vakbonden werden de doelstellingen van de onderhandelingen voor 1983 als volgt omschreven : een positief resultaat van de aan gang zijnde nationale sectoriële onderhandelingen, bepaling van de industriële politiek en van de sectoriële herstelplannen door de regering en een wijziging van de verordeningen inzake de arbeidsmarkt (mobiliteit van ontslagen werknemers, tewerkstellingsmogelijkheden voor jongeren, cassa integrazione).

LUXEMBURG

De Luxemburgse economie werd sterk beïnvloed door twee gebeurtenissen uit 1982 : enerzijds de devaluatie van de Luxemburgse Frank in het begin van het jaar wat gepaard ging met een reeks economische maatregelen waaronder een gedeeltelijke loon- en prijzenstop in februari 1982 en een totale bevrozing van de winstmarges in de kleinhandel voor het jaar 1982; anderzijds was er de achteruitgang van de internationale staalmarkten wat een negatief gevolg had voor de productie en voor de tewerkstelling in 1982 en dat de

financiering op middellange termijn van het herstructureringsplan voor de staalsector in gevaar bracht. Als gevolg van de devaluatie is de goederenexport in het eerste semester van 1982 vlugger gestegen dan de import. De betalingsbalans heeft echter nog steeds met een ernstig tekort te kampen. De industriële produktie is in 1982 met ongeveer 1% gedaald nadat deze in 1981 ook reeds met 6,8% was afgenomen. Niettegenstaande de groei van de sector van het toerisme en van de sector van de dienstverlening door banken is het globale BBP in 1982 gedaald. De tewerkstelling had af te rekenen met cyclische en met structurele problemen die tot een stijging van de werkloosheid en van de afdankingen hebben geleid. Als gevolg van de loonstop en van de opschorting van het indexeringsstelsel zijn de reële lonen in de periode tot september 1982 met 4% gedaald en als resultaat van de devaluatie is het inflatiepeil tot 10% gestegen.

Binnen het kader van de daling van de reële inkomens hebben de vakbonden getracht om zowel de reële inkomens op te trekken als een gedeelte van het geleden verlies goed te maken. Er werden eveneens eisen gesteld inzake het behoud van de tewerkstelling en de verbetering van de arbeidsvoorwaarden. De werkgevers hebben echter getracht om elke verbetering en vooral de loonsverhogingen te verhinderen wat de onderhandelingen ten zwaarste bemoeilijkt heeft.

De regeringsmaatregelen hebben het klimaat van de bedrijfsverhoudingen erg beïnvloed. Er werd een gezamenlijke staking georganiseerd door de verschillende vakbonden aan dewelke 40 000 vakbondsleden hebben deelgenomen, daarnaast werd er ook een algemene waarschuwingsstaking georganiseerd, de eerste algemene staking in 60 jaar als verzet tegen de gedeeltelijke opschorting van de loonindexering.

Begin december 1982 werd er in het kader van de Coördinatiecommissie van de Nationale Tripartite Conferentie, tussen de sociale gesprekspartners en de regering een overeenkomst gesloten voor 1983. Deze overeenkomst omvat maatregelen op het vlak van het inkomen, van de prijspolitiek en van de tewerkstellingspolitiek. Anderzijds is het principiële akkoord dat onlangs tussen de vakbonden, de werkgevers uit de staalnijverheid (ARBED) en de regering werd gesloten belangrijk voor de komende jaren : op 17 november 1982 hebben de afgevaardigden van de drie vakbonden en de vertegenwoordigers van ARBED een principiële akkoord bereikt om de produktiekosten

in de staalnijverheid te verlagen. Dit wil men bereiken via een loon- en een salarisverlaging met gemiddeld 5,93% in de periode 1983-'84, deze inkomensverlaging wordt gecompenseerd door een arbeidsduurverkortings met 12 dagen in 1983 en nogmaals met 12 dagen in 1984.

MALTA

In de periode 1981-'82 werd Malta sterk getroffen door de internationale recessie. Vooral het toerisme, delen van de verwerkende industrie die op de uitvoer gericht zijn, de scheepsbouw en de scheepswerven hadden er erg onder te lijden. De werkloosheid bereikte in september 1982 het recordpeil van 7% van de actieve bevolking, in 1981 bedroeg dit 4% en in 1980 3,3%. De werktijdvermindering werd nog verder doorgevoerd. Nochtans is het inflatiepeil in de 12 maanden tot september 1982 gedaald tot 5,8%, in 1981 bedroeg dit 11,5%.

In het kader van de verslechtering van de tewerkstellingssituatie heeft de regering vanaf november 1982 een reeks economische maatregelen ingevoerd. Deze omvatten ondermeer een loon- en prijzenstop voor 1983. De GWU stond volledig achter deze regeringsmaatregelen en heeft ook deelgenomen aan de voorbereiding ervan. De GMTU stelde zich echter kritischer op.

NOORWEGEN

Het kader waarbinnen de collectieve onderhandelingen van 1982 hebben plaatsgevonden, was net zoals in andere landen, de ernstige economische toestand. Het BBP is in 1981 met 0,8% toegenomen en men is van mening dat dit in 1982 ongewijzigd is gebleven. De invoer is sneller gestegen dan de uitvoer. De inflatie, die in 1981 13,6% bedroeg, is in 1982 gedaald tot ongeveer 10%. De lonen zijn zowel in 1981 als in 1982 met 10,1% gestegen. Het werkloosheidspeil dat in 1981 met 1,7% tot de laagste van Europa behoorde, is geleidelijk tot meer dan 4% gestegen in het begin van 1983.

De nieuwe conservatieve regering die in de herfst van 1983 aan de macht is gekomen, heeft een economisch be-

leid nagestreefd dat gebaseerd is op belastingsverlagingen, vooral in het voordeel van de hoge inkomens, besnoeiingen in de openbare uitgaven en een vertrouwen in het vrije marktmechanisme om de concurrentiepositie te verbeteren. De regering is niet op directe wijze tussenbeide gekomen in de loononderhandelingen alhoewel zij wel op een loonmatiging heeft aangedrongen omwille van de problemen op het vlak van de concurrentiepositie.

De vakbonden waren vooral bezorgd over de gevolgen van het regeringsbeleid op het vlak van de tewerkstelling. In december 1981 heeft de LO haar beleid voor 1982 bekendgemaakt. Er werd vooral de nadruk gelegd op de volledige tewerkstelling, op de sociale gevolgen van de genomen maatregelen, op de beperking van de prijs- en kostenverhogingen en op de verbetering van de concurrentiepositie. De LO wilde eveneens de koopkracht beschermen. De LO besliste dat de onderhandelingen op sectorieel en op ondernemingsniveau moesten plaatsvinden en dat de duur van de overeenkomsten 2 jaar moest bedragen.

In de praktijk hebben de vakbondsonderhandelaars zich vooral toegelegd op het behoud van de koopkracht. De vakbonden hebben getracht om de beperkingen op de loondrift van 1981 af te schaffen. De werkgevers hebben net als bij de vroegere onderhandelingen zich tegen loonsverhogingen verzet alsook tegen de afschaffing van de beperkingen op de loondrift, dit alles onder het voorwendsel van de concurrentiemoeilijkheden.

In de overeenkomsten die in 1982 werden ondertekend, wordt bepaald dat de onderhandelingen in 1983 in de privé-sector op centraal niveau zullen plaatsvinden tussen LO en NAF. LO beschouwt het behoud van de tewerkstelling en de bescherming van de koopkracht van de lage en middelhoge inkomens als prioritaire doelstelling voor 1983.

LO heeft de regering gevraagd meer actieve maatregelen af te kondigen inzake het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen, met name een meer expansieve economische politiek en maatregelen voor de groei van de openbare sector. Daarnaast vraagt LO ook een meer actieve prijspolitiek.

In de lente van 1983 kondigde de regering een gefaseerd tewerkstellingspakket aan, dat het onderwijs, de beroepsopleiding en tewerkstellingsmaatregelen in de openbare sector omvatte. Verdere maatregelen moesten afhankelijk worden gemaakt van een "gematigd" resultaat van

de loonsonderhandelingen die afgesloten werden in april 1983.

NEDERLAND

Nederland kende in de afgelopen jaren een sterke stijging van de werkloosheid : in 1981 waren er 385 000 werklozen terwijl hun aantal in 1982 reeds 550 000 bedroeg en men verwacht dat hun aantal in 1983 zelfs tot 700 000 zal stijgen. Op het einde van 1982 bedroeg het aantal werklozen ongeveer 12% van de actieve bevolking. Deze toename van de werkloosheid is het onmiddellijke gevolg van de daling van het BBP met meer dan 1% in 1982, men verwacht voor 1983 een zelfde daling. Het private verbruik is in 1982 met 2% gedaald en de privé-investeringen zijn met 5% toegenomen, in 1981 zelfs met 12,5% en in 1980 met 7%. Het inflatiepeil lag relatief laag, in 1982 bedroeg dit minder dan 6% en men verwacht dat dit in 1983 ongeveer 3% zal zijn.

Gezien de omstandigheden hebben zowel de FNV als de CNV in de onderhandelingen met de regering en met de werkgevers prioriteit verleend aan de tewerkstelling. De arbeidsduurverkortings was bijgevolg de centrale prioriteit in de vakbondseisen van 1982. De nationale werkgeversorganisaties gingen echter niet akkoord om een bindende centrale overeenkomst te sluiten over de arbeidsduur, zij waren enkel bereid hierover te praten op sectorieel of op ondernemingsniveau. In november 1981 heeft men op nationaal niveau een overeenkomst bereikt welke aanbevelingen bevat van de regering voor de werkgevers- en de werknemersorganisaties op sectorieel en op ondernemingsniveau. Deze aanbevelingen hebben betrekking op de vrijheid van collectieve onderhandelingen en op een aantal aspecten van de arbeidsmarktpolitiek zoals : informatie, beroepsopleiding en het statuut van deeltijdse werknemers. Daarnaast is men ook binnen de Stichting van de Arbeid, een tweeledig raadgevend orgaan, besprekingen begonnen over het investeringsloon en over de jeugdwerkloosheid.

In de periode 1981-'82 hebben er zich een groot aantal politieke wijzigingen voorgedaan. De relaties tussen de vakbonden en de centrum-linkse coalitieregering (sociaal-democraten, christen-democraten en progressieven) die in mei 1981 aan de macht is gekomen, waren

oorspronkelijk goed. De regering verleende prioriteit aan de tewerkstellingspolitiek maar koos voor een centrale aanpak, als gevolg van de meningsverschillen onder de coalitiepartijen heeft de regering echter maar weinig reële vooruitgang kunnen boeken op het vlak van de tewerkstelling.

Wat de lonen betreft is de regering tussenbeide gekomen in de collectieve onderhandelingen en heeft krachtens een wet de loonindexering en het bedrag van de vakantietoeslag beperkt. Dit leidde tot conflicten, zowel met de werkgeversorganisaties als met de vakbonden. Deze laatste hebben bij de IAO klacht ingediend en de CNV heeft zelfs een rechtsgeding ingespannen bij het gerechtshof te Den Haag. De CNV is van oordeel dat de regering noch de IAO-normen, noch het Sociaal Handvest heeft nageleefd. De klacht van de CNV werd door het hof echter afgewezen. De regering heeft eveneens getracht om via een wet het bedrag van de ziekteuitkering te verlagen, de meeste collectieve overeenkomsten voorzien namelijk dat de werknemer bij ziekte het volledige loon ontvangt. Men kan dus stellen dat de algemene houding van de regering op het vlak van de collectieve onderhandelingen zeer negatief was.

Na de verkiezingen van september 1982 werd een nieuwe coalitieregering gevormd die bestaat uit christen-democraten en liberalen. De vakbonden en de werkgeversorganisaties hebben ook op centraal niveau onderhandeld over het arbeidsvoorwaardenbeleid van 1983 en in november hebben zij een overeenkomst bereikt omtrent "een aantal centrale aanbevelingen inzake aspecten van het werkgelegenheidsbeleid". In deze overeenkomst raadt men de vakbonds- en de ondernemingsonderhandelaars aan om programma's en overeenkomsten op te stellen over de arbeidsduurverkortung, over de invoering van deeltijdse arbeid en over de tewerkstelling van jongeren voor de komende vier jaar. In dit kaderakkoord vindt men ook de aanbeveling dat de overeenkomsten niet tot een algemene verhoging van de arbeidskosten mogen leiden en dat de arbeidsduurverkortungen en de creatie van nieuwe arbeidsplaatsen zouden moeten gefinancierd worden via aanpassingen van de prijscompensatie en van de produktiviteitstijgingen. Als gevolg van de overeenkomst heeft de nieuwe regering zich ertoe verbonden om voor 1983 geen algemene inkomensmaatregelen te treffen.

De onderhandelingen van 1983 zullen zich vooral toespitsen op de arbeidsduurverkortung in haar verschillende vormen om aldus tot een betere verdeling van de beschikbare arbeid te komen. Dat zal ook opgenomen worden in de onderhandelingen op sectoriëel en op ondernemingsniveau.

In januari 1983 werd een eerste sectoriële overeenkomst gesloten over de arbeidsduurverkortung in de sector van de uitgeverijen van boeken en tijdschriften.

DUITSE BONDSREPUBLIC

De evaluatie van de Duitse economie die door de regeringsexperten op het einde van november 1981 werd gepubliceerd, toont aan dat de vooruitzichten voor 1981 al te optimistisch zijn geweest. De werkloosheid is gestegen, alsook de openbare schuld waardoor de investeringskansen daalden. Deze experts voorspelden een lichte stijging van het BBP voor 1982 nadat dit in 1981 sterk was gedaald. Zij voorsagen eveneens een stijging van het aantal werklozen tot meer dan 1,65 miljoen, in 1981 bedroeg hun aantal 1,21 miljoen. Gezien deze vooruitzichten hebben zij aangeraden om de loonstijgingen "gevoelig lager te houden dan de stijging van 1981" (4,9%), alhoewel zij voorsagen dat het inflatiepeil in 1982 5,5% zou bedragen. Dit alles vormde de achtergrond voor de onderhandelingen in het kader van de reeks loonbesprekingen van 1982. Uiteindelijk bleken de verwachtingen opnieuw al te optimistisch te zijn geweest : het aantal werklozen bedroeg op het einde van 1982 bijna 2,5 miljoen en het BBP daalde opnieuw met meer dan 1% alhoewel het inflatiepeil lager bleef dan verwacht.

Tijdens de onderhandelingen voor de loonronde van 1982 is de toenmalige regering niet rechtstreeks tussenbeide gekomen in de loonbepaling met uitzondering van de tussenkomst in de rol van werkgever in de openbare sector. Traditiegetrouw werd het loon in de openbare sector pas bepaald nadat dit voor de privé-sector was gebeurd. Hierbij heeft de regering in 1982 echter een zeer belangrijke rol gespeeld door van bij het begin een loonsverlaging met 1% voor te stellen voor de openbare diensten, alsook de verdaging van de

loonsverhoging voor ambtenaren en dit gedurende drie maanden. Het aantal dienstjaren vereist om te kunnen genieten van de anciënniteitspremies werd van 2 op 3 jaar gebracht. De regering had het plan opgevat om deze loonsverlagingen in de hele openbare sector door te voeren, de andere werkgevers uit deze sector stelden voor om de overeenkomst over de gelijkstelling van het statuut van de werknemers uit de openbare sector met dit van de ambtenaren af te schaffen (Zulagentarifverträge).

De loonsonderhandelingen van 1982 werden ten eerste bemoeilijkt door de regeringsvoorstellen voor de openbare sector alsook door de gevoelige daling van de reële inkomens die in de vorige onderhandelingsronde werd vastgelegd. De vakbonden hebben zich vooral ingezet voor het behoud van de levensstandaard, dit door de prijsverhogingen te compenseren via loonsverhogingen alsook door hun eis voor een algemene loonsverhoging met 7 à 8%. Voor de sectoren waar de 6 weken jaarlijkse vakantie nog niet van toepassing was, eiste men een verlenging van de jaarlijkse vakantie. De vakbond van de werknemers uit de scheikundige nijverheid en van deze uit de voeding- en de horecasector eisten een centrale pensioenovereenkomst die zou gefinancierd worden via een solidariteitsbijdrage van de tewerkgestelden en via bijdragen voor de werkloosheidsverzekering door het Ministerie van Tewerkstelling. Hiervoor was echter een wetswijziging vereist en de toenmalige regering richtte bijgevolg een studiegroep op om dit te onderzoeken. De nieuw verkozen regering heeft verklaard dat er voorstellen zullen worden gedaan voor een nieuwe kaderwet. Tot deze wetgeving van kracht wordt, zullen er geen onderhandelingen over de pensioenen in de scheikundige sector worden gevoerd.

De werkgeversorganisaties hebben de eis voor loonsverhoging gekoppeld aan het inflatiepeil verworpen en verwezen naar de aanbevelingen van de economische experts van de regering wat betreft de verlaging van de reële lonen en de verhoging van de winstmarge om de investeringen te financieren. Aanvankelijk hadden de werkgevers voorgesteld om de nominale lonen te blokkeren wat een uitbreiding inhoudt van de reeds bestaande overeenkomsten. Nadat de vakbonden dit voorstel hadden verworpen, heeft men voorgesteld om de verhogingen van de nominale lonen met 2% een twee à drietal maanden te verdagen.

Dit uiterst moeilijk klimaat had tot gevolg dat de onderhandelingen veel vertraging opliepen : de ondertekte-

ning van bijna de helft van de overeenkomsten vond pas na 1 tot 3 maanden plaats. In de sector van de werktuigbouwkunde en van de metaalnijverheid vonden er waarschuwingstakingen plaats waar ongeveer 150 000 werknemers aan deelgenomen hebben, dit gebeurde ook in de sector van de staalnijverheid waar 152 000 werknemers deelnamen en in de kledingsector waar 30 000 werknemers uit 186 ondernemingen op straat zijn gekomen. In de openbare sector werden er eveneens vele waarschuwingstakingen en protestdemonstraties georganiseerd.

De Minister van Arbeid in de nieuwe CDU/CSU/FDP coalitieregering die in de herfst van 1982 aan de macht is gekomen, drong aan op een vrijwillige loonstop voor het eerste semester van 1983. In de onderhandelingen over de nieuwe loonronde voor 1983 stuitte dit voorstel op felle tegenstand vanwege een aantal werkgevers. De regering had eveneens voorgesteld om vanaf 1 juli 1983 een maximum loonsverhoging met 2% vast te leggen voor ambtenaren. De vereiste wetgeving werd door het parlement goedgekeurd.

ZWEDEN

De onderhandelingen die hebben geleid tot de ondertekening van een overeenkomst voor een periode van 2 jaar (1981 en 1982) vonden plaats tegen een achtergrond van economische stagnatie, van een belangrijk tekort op de handelsbalans, van een inzinking van de investeringen en van de stijgende werkloosheid. De vakbonden hebben zich tijdens de periode van deze overeenkomst ingezet voor het behoud van de koopkracht en hebben prioriteit verleend aan de laagste inkomens. Dit bleek echter nog moeilijker dan men had gedacht doordat het BBP in 1981 is gedaald, wat niet overeenstemde met de voorspellingen.

De eisen van de LO en van de SAF (werkgeversorganisatie) waren gericht op : een verhoging van de aan het uurloon gekoppelde lonen, de vrijmaking van fondsen voor plaatselijke verhogingen met 0,50 kroon op grond van wijzigingen in de loonstelsels, gemeenschappelijke minimumbarema's, de garantie van een looncompensatie voor categorieën die door de loondrift benadeeld worden en drempelbelastingen gekoppeld aan het indexcijfer. De LO eist eveneens dat er een produktie-

belasting van 0,5% wordt geheven om de algemene vakbondsactiviteiten te financieren. De LO heeft de onderhandelaars ook aangeraden om een arbeidsduurverkortung tot 38 uur te bedingen voor werknemers die ploegenarbeid verrichten. De LO heeft eveneens getracht om de negatieve gevolgen van de belastingswijziging voor werknemers die door de regering werd doorgevoerd te neutraliseren.

De werkgevers hebben zich verzet tegen elke schikking die mogelijks de kosten zouden kunnen opdrijven, zich daarbij beroepend op de noodzaak om de concurrentiepositie van de export te verbeteren.

In oktober 1982 kwam er opnieuw een sociaal-democratische regering aan de macht en de vakbonden hebben verklaard bij de onderhandelingen over de loonovereenkomsten voor 1983 geen compensatie te zullen eisen voor de devaluatie van de Zweedse kroon van oktober 1982. De eisen van de vakbonden werden ook beïnvloed door de wijziging van het belastingsysteem die voor de drie volgende jaren werd gepland.

ZWITSERLAND

De prioritaire eis van de Zwitserse vakbonden betreft de bescherming van de arbeidsplaatsen. Ondanks het feit dat het aantal werklozen in Zwitserland slechts 0,5% van de actieve bevolking bedraagt, is er toch een verslechtering van de situatie merkbaar : het aantal werklozen en het aantal deeltijdse werknemers neemt toe. Vooral in de uurwerkindustrie is het aantal werklozen drastisch gestegen. Vooral de exportgerichte bedrijven werden door de crisis zeer erg getroffen, waaronder ook de meest belangrijke Zwitserse industrie nl. de werktuigbouwkunde.

Op het einde van 1982 hebben de vakbonden zich eerst en vooral ingezet om een compensatie voor de stijgende levensduurte te bedingen. De andere vakbondseisen waren nog steeds : de verhoging van de reële inkomens, gelijke lonen voor mannen en vrouwen, arbeidsduurverkortung en de verlenging van de jaarlijkse vakantie, betere bescherming tegen afdankingen, uitbreiding van de vakbondsrechten op ondernemingsniveau, democratisering van het bedrijfsleven en humanisering van de arbeid en het betaald vormingsverlof.

De overeenkomst die van kracht is in de sector van de werktuigbouwkunde, ook het "Vredesakkoord" genoemd, en die voor een duur van 5 jaar (1978-'83) werd ondertekend, vervalt in de zomer van 1983. De belangrijkste onderhandelingen van 1983 zullen zeker betrekking hebben op de hernieuwing en de verbetering van deze overeenkomst. De ervaring heeft aangetoond dat de onderhandelingen in deze sector model staan voor deze in de overige sectoren.

Een belangrijk Zwitsers instituut op het vlak van het conjunctuuronderzoek geeft volgende vooruitzichten voor 1983 voor Zwitserland : het inkomen van de werknemers zal met ongeveer 4% stijgen maar dit zal waarschijnlijk nog een achterstand betekenen tegenover de stijging van de levensduurte; de werkloosheid zal opnieuw lichtjes toenemen.

II.

LONEN, KOOPIKRACHT EN LOONSYSTEMEN

1. ALGEMEEN OVERZICHT

In West-Europa bestaat er geen vast patroon wat het tijdstip van de onderhandelingen of de duur van de overeenkomsten betreft. In een aantal landen baseert men zich op het kalenderjaar, in andere landen beginnen de onderhandelingen in de herfst en worden de overeenkomsten in de lente gesloten. In sommige landen vinden er elk jaar loononderhandelingen plaats, in andere landen bedraagt de duur van de overeenkomsten twee tot drie jaar.

In het volgende deel wordt een algemeen beeld opgehangen van de resultaten van de loononderhandelingen die in de meeste landen in de herfst van 1981 of in het begin van 1982 werden aangevat. Daarnaast vindt men ook de resultaten van de onderhandelingen die in de herfst van 1982 en in het begin van 1983 werden begonnen samen met de tendenzen die bij het opstellen van dit rapport reeds zichtbaar waren. Tijdens deze periode waren de belangrijkste factoren voor het vaststellen van het loon in de verschillende landen zeer uiteenlopend. In een aantal landen werd het loon in vroegere overeenkomsten bepaald, overeenkomsten waarvan de duur meer dan één jaar bedraagt. In andere landen werd de loonshoogte sterk beïnvloed door het indexeringsstelsel of door het stelsel van compensatie voor de stijgende levensduurte. In vele landen werden er collectieve onderhandelingen gevoerd en werden de lonen vastgelegd tijdens de onderhandelingen die in de loop van het jaar plaatsvonden. In een aantal landen werd het loon zoals dit in de centrale onderhandelingen werd bepaald, aangevuld door onderhandelingen op lokaal niveau of door loonontwikkelingen ingevolge andere factoren die aanleiding geven tot incidentele loonontwikkelingen (wage drift).

Zoals reeds in het vorige deel werd opgemerkt, hebben de vakbonden in bijna alle Europese landen in

de periode 1981-1982 prioriteit verleend aan het behoud van de reële koopkracht. In de landen waar het loon vooral via onderhandelingen werd bepaald, stemden de looneisen overeen met het inflatiepeil van eind 1981. Enkel voor wat de laagste lonen betreft hebben een aantal vakbonden getracht om het reële inkomen op te trekken. In een aantal landen moest men de doelstelling van het behoud van de koopkracht afwegen tegen het realiseren van een aantal andere prioritaire doelstellingen zoals het behoud van de tewerkstelling of de arbeidsduurverkortung. Dit geeft een beeld van de zeer ernstige economische situatie en onderhandelingspositie voor de vakbonden in de periode 1981-1982. Deze prioriteiten vindt men ook op Europees niveau terug in de politiek van het EVV. Het EVV heeft ervoor geijverd dat de koopkracht een belangrijk element zou zijn bij de economische strategie en heeft er bij de aangesloten leden op aangedrongen om de laagste inkomens als prioritaire bekommernis te beschouwen.

De onderhandelingen van 1981-'82 hadden als resultaat dat het gemiddelde groeipercentage van de nominale inkomens (i.e. in geld uitgedrukt) in 1982 voor het tweede opeenvolgende jaar is gedaald. Zoals in tabel IV wordt weergegeven, schat men dat de gemiddelde stijging van het uurloon in de verwerkende industrie van West-Europa van 12,2% in 1981 gedaald is tot 10,8% in 1982. Dit ligt gevoelig lager dan het gemiddelde groeipercentage in de periode 1972 tot 1980, toen bedroeg dit namelijk 14,1%. Het is eveneens kenmerkend dat de verdiensten zeer nauw aanleunen bij de overeengekomen loonstijgingen of zelfs iets lager liggen, wat aantoont dat er zeer weinig of zelfs negatieve loonontwikkeling was. Dit bevestigt opnieuw de depressieve economische toestand in de besproken periode.

Alhoewel de stijging van de uurlonen in de verwerkende nijverheid gemiddeld iets hoger lag dan de prijsstijgingen in dat jaar, is men nochtans van mening dat de reële verdiensten in heel West-Europa in 1982 zijn gedaald. Uit de antwoorden op de vragenlijst van het EVI over de evolutie van de collectieve onderhandelingen blijkt dat de reële verdiensten in 1982 in de meeste landen zijn gedaald. Enkel in Oostenrijk, Finland, Frankrijk, Griekenland en Groot-Brittannië stemde de gemiddelde stijging van de reële verdiensten overeen met het inflatiepeil, in Groot-Brittannië daalde het nettoloon (na aftrek van belastingen) zowel in 1981 als in 1982. Men schat dat de reële verdiensten in 9 landen met 1% zijn gedaald namelijk : in België, Spanje,

TABEL IV : BRUTO UURLOON IN DE WEST-EUROPESE VERWERKENDE
INDUSTRIE

Evolutie in % tov. het vorige jaar

	gemiddelde 1972 - 1980	1981	1982
Oostenrijk (a)	9.8	6.2	6.5
België	12.6	9.8	7.0
Denemarken	14.3	9.2	10.5
Spanje	25.4	19.5	15.0
Finland	14.4	12.7	10.5
Frankrijk (b)	14.8	14.5	15.0
Groot-Brittannië (c)	16.3	13.2	11.5
Griekenland	23.4	27.2	25.0
Ierland	17.6	15.2	21.1
Italië (b)	22.4	23.7	17.3
Noorwegen	11.8	10.1	11.5
Nederland (b)	9.3	3.0	6.5
Duitse Bondsrepubliek	7.5	5.2	4.0
Zweden	10.4	10.5	7.5
Zwitserland (a)	5.1	5.1	7.5
West-Europa (d)	14.1	12.2	10.8
Verenigde Staten	8.4	9.9	7.3
Japan (a)	12.6	5.6	5.3

(a) maandloon

(b) uurloon

(c) weekloon

(d) gewogen cijfer op basis van BNP en BBP en wisselkoersen voor 1981.

TABEL V : REELE LOON VAN DE WERKNEMERS BINNEN DE EEG

Evolutie in % tov. het vorige jaar

	gemiddelde 1961 - 1974	1981	1982
België	5.0	-1.4	-1.9
Denemarken	4.2	-0.2	0.7
Frankrijk	4.9	1.9	1.2
Groot-Brittannië	3.1	2.4	-0.6
Griekenland	6.0	2.2	3.5
Ierland	5.1	0.7	-3.7
Italië	6.1	2.5	1.4
Luxemburg	4.8	-0.4	-4.3
Nederland	5.8	-3.0	-0.6
Duitse Bondsrepubliek	5.3	-0.7	-0.4
EEG	4.8	0.9	0.2

Bron : Europese Commissie

TABEL VI : REELE ARBEIDSKOSTEN PER PRODUKTEENHEID

Evolutie in % tov. het vorige jaar

	1981	1982*
België	-2.2	-3.7
Denemarken	-1.9	-1.2
Frankrijk	0.9	-0.1
Griekenland	0.4	3.2
Groot-Brittannië	-0.6	-3.1
Ierland	-2.3	-6.4
Italië	1.9	0.5
Luxemburg	2.0	-4.9
Nederland	-3.1	-2.0
Duitse Bondsrepubliek	-1.5	-1.9
EEG	0	-1.2

Bron : Europese Commissie

* schatting

IJsland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Duitsland en Zweden. Voor de overige landen namelijk Denemarken en Noorwegen lag deze daling minder hoog. In de meeste landen zijn het minimumloon en de laagste inkomens meestal vlugger gestegen dan het gemiddeld inkomen en bijgevolg is het dus in vele gevallen niet uitgesloten dat dan toch de laagste inkomens gelijke tred hebben gehouden met het inflatiepeil.

Vergelijkbaar cijfermateriaal over de evolutie van de reële lonen op Europees niveau is niet direct beschikbaar. In tabel V vindt men echter wel het verloop van het reële loon per persoon voor werknemers uit de EEG-landen. Dit omvat zowel het loon als de sociale voordelen. In meer dan de helft van de EEG-landen is het loon in 1982 net zoals in 1981 verschillende malen gedaald. Men schat dat de reële verdiensten van de werknemers binnen de EEG in 1982 met amper 0,2% zijn gestegen.

Wanneer men de evolutie van het loon van de werknemers vergelijkt met de produktiviteitstoename kan men zich een idee vormen van het verloop van de arbeidskosten per produkteenheid. Tabel VI toont aan dat de reële arbeidskosten per produkteenheid in de EEG-landen in 1982 met ongeveer 1,2% zijn gedaald, in 1981 bleven deze ongewijzigd.

Alhoewel de gegevens over het reële inkomen aantonen dat dit in 1982 in vele landen gevoelig is gedaald, moet er echter op gewezen worden dat een groot aantal vakbonden gewag maken van nog belangrijker dalingen van de koopkracht in 1982. Dit als gevolg van de daling van de inkomens van personen die nieuw werkloos geworden zijn alsook van de daling in een aantal landen van het reële bedrag van de uitkeringen van de sociale zekerheid en van de werkloosheidsvergoedingen met inbegrip van de belastingsverhoging en de algemene gevolgen van de fiscale druk.

Tabel IV en V alsook de volgende paragrafen van dit hoofdstuk maken een vergelijking mogelijk tussen de evolutie van het inkomen in 1982 in de verschillende landen van Europa. Het is echter veel moeilijker om informatie te geven over het absolute niveau van de inkomens in de verschillende landen of om vergelijkingen te maken tussen de reële koopkracht van de inkomens. De Europese Commissie publiceert nochtans elk jaar een lijst met het gemiddeld uurloon van de arbeiders uit de industrie in de EEG-landen, cijfers die worden omgezet in functie van koopkrachtpariteiten.

TABEL VII : GEMIDDELD BRUTO NOMINAAL UURLOON VAN ARBEIDERS
UITGEDRUKT IN KOOPKRACHTPARITEITEN (a)

	<u>oktober 1975</u>		<u>oktober 1981</u>	
	alle industrieën	verwerkende industrieën	alle industrieën	verwerkende industrieën
België	2,88	2,87	6,21	6,14
Denemarken	3,49	3,49	6,48	6,49
Frankrijk	2,02	2,02	4,27	4,24
Griekenland (b)	-	1,23	-	3,11
Groot-Britt.	2,80	2,80	4,63	4,69
Ierland (c)	2,48	2,48	4,88	4,84
Italië	2,48	2,43	5,21	5,17
Luxemburg	3,51	3,62	6,42	6,70
Nederland	2,95	2,39	5,40	5,20
Duitse Bondsrep.	2,77	2,72	5,52	5,43

Bron : Eurostat

- a) Deze gegevens dienen met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden omwille van :
- de verschillen qua begrippen en referentiegebied van de gebruikte aggregaten (uurloon voor arbeiders uit de industrie enerzijds en anderzijds KKP gebaseerd op het BBP);
 - het bedrag, verschillend van land tot land van een aantal componenten van het loon (premies, gratificaties, enz.) waarmee geen rekening werd gehouden in de geharmoniseerde verdienstenstatistieken;
 - het feit dat de verdienstengegevens, uitgedrukt in koopkrachtpariteiten, bruto gegevens zijn dwz. vóór de aftrek van de bijdragen voor de sociale zekerheid en belastingen die van land tot land verschillen;
 - het feit dat deze gegevens wel vergelijkbaar zijn voor een bepaalde periode maar niet voor een zelfde periode.

Voor het uitdrukken van het bruto nominaal uurloon in koopkrachtpariteiten worden de volgende cijfers gebruikt : (1 KKP = X nationale munteenheden).

	DM	FF	100 Lire	fl.	B. fr.	L; Fr.	Brits pond	Iers pond	DKR	DR
1975	3,59	5,92	6,25	3,47	51,56	45,27	0,450	0,442	8,94	31,47
1981	2,60	6,16	9,38	2,82	40,41	38,19	0,572	0,572	8,55	44,59

- b) kwartaalgemiddelden, de gegevens gelden voor het 4e kwartaal.
c) gegevens voor september

De meest recente gegevens dateren van oktober 1981, men vindt deze terug in tabel VII. Alhoewel deze cijfers met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd (zie voetnoot bij tabel VIII) geven ze toch een overzicht van de reële koopkracht in de EEG-landen.

In de uitleg bij deze cijfers wijst de Europese Commissie erop dat er tussen de landen onderling grote verschillen bestaan ondanks het feit dat de kloof tussen de twee extreme landen in 1981 gevoelig is vermindert : in 1975 bedroeg de kloof tussen Griekenland en Luxemburg 194%, in 1981 was dit gedaald tot 137%. De eerste vier landen op de ranglijst van 1975 waren de Beneluxlanden en Denemarken. In 1981 is Nederland van de derde naar de vijfde plaats verschoven, Duitsland krom van de zesde naar de vierde plaats en Groot-Brittannië zakte van de vijfde naar de achtste positie.

De dalingen van de reële inkomens in 1982 waren niet enkel het gevolg van de zeer ernstige economische situatie gedurende dat jaar maar ook van de rechtstreekse pogingen van de regeringen om een politiek van loonbeperking door te voeren.

Zoals men in het vorige deel kan lezen, werd er op een bepaald ogenblik tijdens de twee reeksen loononderhandelingen (1981-1983) een gedeeltelijke of totale loonstop doorgevoerd in landen als België, Denemarken, Frankrijk en Nederland. In België, Denemarken, IJsland, Italië, Luxemburg, Nederland en in zekere mate ook in Zwitserland werd het indexeringssysteem gewijzigd of opgeschort. Een aantal regeringen hebben eveneens de loonstijgingen in de openbare sector aan banden gelegd, dit gebeurde met name in Denemarken, Groot-Brittannië, Nederland en de Duitse Bondsrepubliek. Men voorziet dat de voortdurende gevolgen van vele van deze maatregelen, samen met de stijgende werkloosheid zullen leiden tot een nieuwe daling van de nominale loonsverhogingen en van de reële inkomens in de aan gang zijnde onderhandelingen voor 1983.

In de periode 1981-'82 heeft er zich echter toch één positieve ontwikkeling voorgedaan, namelijk de verruimde mogelijkheden voor de vakbonden om overeenkomsten te sluiten met én de regering én de werkgevers, waarin de loonontwikkelingen niet geïsoleerd zullen worden behandeld maar eerder als onderdeel van een maatregelenpakket waarin ook ondermeer loon, arbeidsduur, tewerkstelling, belastingen en sociale uitkeringen vervat

zijn. Als voorbeeld van dergelijke "sociale pacts" kan men verwijzen naar het principiësakkoord tussen werkgevers en werknemers in Nederland omtrent centrale aanbevelingen inzake aspecten van het werkgelegenheidsbeleid, naar de solidariteitsovereenkomsten in Frankrijk, naar de overeenkomst inzake glijdende loon- schalen (scala mobile) in Italië die begin 1983 werd ondertekend en naar de vernieuwing van een sociaal pact (ANE) in Spanje.

Er werd geen enkele grote wijziging aangebracht aan de loonsystemen of -structuren die een beduidende tendens zou kunnen aangeven. In zekere mate geeft dit een idee van de aandacht die in 1982 en 1983 aan algemene loonkwesties werd geschonken.

2. TOESTAND PER LAND

OOSTENRIJK

Het algemeen resultaat van de loononderhandelingen die in de herfst van 1981 werden begonnen en in het begin van de zomer van 1982 werden afgesloten, was dat het gemiddelde loon en de prijzen evenredig zijn gestegen zoals de richtlijnen van het ÖGB in de herfst van 1981 trouwens voorschreven. In de loop van deze onderhandelingsronde werden er nog andere overeenkomsten gesloten : een loonsverhoging met 6,7% en dit vanaf april voor werknemers uit de bouwsector en uit de sector van de houtbewerking; een loonsverhoging met 6,9% vanaf mei voor de werknemers uit de horecasector (met een minimum van 435 O.S. per maand), een verhoging van de minimumlonen met 7,5% en van het basisloon met 5,9% en dit vanaf mei voor de werknemers uit de scheikundige nijverheid en een gelijkaardige loonsverhoging vanaf juni voor werknemers uit de glasnijverheid.

Tijdens de loonronde die in de herfst van 1982 van start is gegaan, hebben de vakbonden bij het opstellen van hun eisen getracht om een evenwicht te bereiken tussen de internationale concurrentiepositie en de binnenlandse koopkracht en dit omwille van de tewerkstellingssituatie. Algemeen kan men stellen dat de eisen gericht waren op een verhoging van het basisloon met 6,3% tot 6,5% waarbij men in een aantal gevallen gevoeliger verhogingen voorziet van de minimumlonen en van het loon tijdens de leertijd (8,5% voor werknemers uit de sector van de metaalnijverheid en de mijnbouw). De vakbond uit de sector van de metaalnijverheid en de mijnbouw (MBE) eist tevens een gelijke behandeling voor arbeiders en bedienden.

In oktober 1982 werd een overeenkomst bereikt waardoor de 220 000 werknemers uit de metaalnijverheid en de mijnbouw volgende punten hebben verworven : een verhoging van het basisloon met 4,4%, een ver-

hoging van het minimumloon met gemiddeld 6,1%, een gelijkaardige verhoging van de premies, een verhoging met gemiddeld 6,4% van het loon tijdens de leertijd. Wat de gelijke behandeling van arbeiders en bedienden betreft waren de besprekingen nog aan de gang. De MBE heeft in november een overeenkomst gesloten voor 110 000 werknemers uit de ijzer-, de staal- en de metaalsector die handelt over : een verhoging van het basisloon met 4,4%, een verhoging van het minimumloon met gemiddeld 6%, een gelijkaardige verhoging van de premies (en dit voor de eerste maal) en een verhoging van het loon tijdens de leertijd met gemiddeld 6,1%.

De vakbond van de Bedienden uit de privé-sector (GPA) heeft in november een nieuwe collectieve overeenkomst ondertekend voor ongeveer 160 000 bedienden uit de industrie. Deze overeenkomst voorziet : een verhoging van het basisloon met 4,4% in de sector van de metaalnijverheid en de scheikundige nijverheid, met 4,45% in de voedingsector en met 4,8% in de papierindustrie, een verhoging van het minimumbasisloon met ongeveer 5,4% voor de voedingindustrie en met gemiddeld 5,8% in andere sectoren, een verhoging die boven het gemiddelde ligt voor sectoren met hoofdzakelijk laagbetaalde bedienden, het loon tijdens de leertijd werd met 6% verhoogd en de kostenvergoeding werd met 5,8% opgetrokken. Voor de papiersector en de scheikundige nijverheid werd deze overeenkomst met terugwerkende kracht vanaf oktober toegepast, voor alle overige sectoren gebeurde dit vanaf november.

Op 17 november werd een nieuwe collectieve overeenkomst ondertekend voor meer dan 300 000 bedienden en stagiairs uit de sectoren van de handel en de distributie. Met ingang van 1 januari 1983 werden de lonen, opgenomen in de collectieve overeenkomsten, met 5,7% verhoogd voor de laagste beroepscategorieën, de overige lonen werden met 5,2% verhoogd. De lonen van de stagiairs werden eveneens met 5,7% verhoogd. De reeds bestaande supplementaire vergoedingen die niet in de collectieve overeenkomsten besloten liggen, hebben net als in het verleden dezelfde nominale waarde. Naast deze overeenkomst werd er ook nog vooruitgang geboekt op het vlak van de dagelijkse uitkeringen, van de vakantiepremie en van de verplaatsingskosten.

Tijdens de loononderhandelingen van november werd er een overeenkomst bereikt voor de bedienden uit de openbare sector, deze overeenkomst werd gesloten tussen de vertegenwoordigers van de federale regering, de vak-

bonden van de ambtenaren, de vertegenwoordigers van bedienden bij het lokaal bestuur en van de werknemers bij de spoorwegen en de PTT. Er werd besloten om de lonen van de werknemers uit de openbare sector vanaf 1 februari 1983 met 4,5% te verhogen. Dit betekent een verhoging met 5,1% voor de laagste inkomenscategorieën, met 4,42% voor de middenste inkomenscategorieën en met 4% voor de hoogste inkomenscategorieën. Deze overeenkomst werd gesloten voor een periode van elf maanden en bevat nog steeds geen akkoord over het niet inwilligen van latere eisen.

De Oostenrijkse vakbonden schatten dat de reële netto-inkomens niet enkel werden behouden maar zelfs zijn toegenomen, de reden hiervoor is de hervorming van de inkomensbelasting die door het ÖGB in 1981 werd voorgesteld en die in 1982 en 1983 van kracht is geworden of zal worden. Dit had tot gevolg dat het privé-verbruik in 1982 met 1,5% is toegenomen. De ÖGB is van mening dat de huidige loonovereenkomsten, samen met de voortdurende vertraging van de inflatiestijging en het in voegen brengen van verdere hervormingen van de inkomensbelasting een lichte stijging van de reële koopkracht zal betekenen in 1983.

Wat de loonstructuur betreft blijkt duidelijk uit de eisen en de bereikte overeenkomsten dat het minimumloon sneller is gestegen dan het basisloon en dat de vakbonden getracht hebben om de loondrift zoveel mogelijk te bedwingen. Bijna alle werknemers ontvangen een 13e en een 14e maand. Als gevolg van de wetgeving op de loondiscriminatie zijn de vakbonden erin geslaagd om de verschillende loonschalen voor mannen en vrouwen in de meeste overeenkomsten af te schaffen.

BELGIE

In de periode 1981-1982 heeft er zich een daling van de reële koopkracht voorgedaan, dit als gevolg van de regeringsmaatregelen over een loonstop en over een wijziging van het indexeringsysteem. Via haar volmachten heeft de regering in de periode maart-december 1982 de loonindexering beperkt voor werknemers die meer dan het nationaal minimumloon verdienen, in maart bedroeg dit 27 357 BF per maand.

Deze maatregelen handelden meer bepaald over volgende zaken : vanaf 1 maart tot 31 mei werd er een volledige opschorting van de indexering doorgevoerd voor werknemers die meer dan het minimumloon verdienen. Vanaf 1 juni tot 31 december werd het bedrag van de loonindexering voor alle werknemers beperkt tot de minimum-indexvergoeding die betaald wordt aan werknemers die het minimumloon verdienen. Bijgevolg was de daling van het reële inkomen afhankelijk van de loonshoogte en van de betrokken sector. In de voedingindustrie bijvoorbeeld zijn de reële inkomens in de loop van 1982 met 2,17 tot 3,85% gedaald. In de sector van de metaalverwerking en van de werktuigbouwkunde is het reële loon met 1,73% (voor de minimuminkomens) tot 3,02% (voor werknemers die het dubbele van het minimumloon verdienen) gedaald.

Naast de daling van de reële inkomens als gevolg van de wijziging van het indexeringssysteem werd de koopkracht ook verlaagd via een aantal regeringsmaatregelen zoals de besnoeiingen in de gezinsvergoedingen, in het ouderdomspensioen en in de werkloosheidsvergoedingen.

De regering heeft voor de periode 1983-'84 verdere wijzigingen ingevoerd van het indexeringssysteem. De bestaande wijzigingen blijven tot juni 1983 van kracht. Voor een gemiddelde werknemer betekent dit een daling van het reële inkomen met 1,8%. Vanaf juni '83 tot eind 1984 wordt het vroegere indexeringssysteem opnieuw ingevoerd, echter op grond van een nieuwe index aan de welke de lonen met een lagere frequentie zullen worden aangepast. Men verwacht dat dit nogmaals een daling van het inkomen met 1% tot gevolg zal hebben.

De relatie tussen de inleveringen op de lonen, werktijd en tewerkstelling werd in het vorige deel van dit rapport beschreven.

DENEMARKEN

Het gemiddeld uurloon is in 1982 met 9 à 9,5% gestegen. Het merendeel van de verhogingen van het basisloon die in de overeenkomsten van 1981-'82 voor de duur van twee jaar werden vastgelegd, werden in maart '81 uitbetaald, een aantal minder belangrijke verhogingen werden echter pas in maart '82 in sommige sectoren uitbetaald. Het loon werd krachtens de indexaanpassing drie

maal met 1,8 kroon verhoogd : in september '81, maart '82 en september '82. Deze aanpassing vond plaats vóór de loonstop en de opschorting van de indexaanpassing die door de nieuwe conservatieve regering in oktober 1982 werd afgekondigd. De loondrift was relatief gematigd en de inkomens stegen gemiddeld met 2 à 2,5% per jaar.

De loonsverhoging voor bedienden uit de openbare sector lag iets hoger dan voor deze uit de privé-sector. In de periode 1981-'82 is hun inkomen met 23 tot 33% gestegen, dit is het resultaat van de inspanningen die in de openbare sector worden geleverd om de loonachterstand tegenover de privé-sector goed te maken, in deze laatste sector hebben er zich sinds 1975 incidentele loonontwikkelingen voorgedaan.

De algemene gemiddelde koopkracht is in 1982 met meer dan 0,5 percentpunt gedaald wat een voortzetting betekent van de dalende tendens van de koopkracht die reeds in 1976 merkbaar was (zie het vorig rapport over de collectieve onderhandelingen). FTF is ervan overtuigd dat zij erin geslaagd is de koopkracht van haar leden uit de openbare sector in de periode 1981-'82 te behouden en dit dankzij de reeds vermelde pogingen om de loonachterstand goed te maken. Wanneer men echter het verloop van de koopkracht over een langere periode, namelijk vanaf 1975 nagaat, bemerkt men dat er zich een daling heeft voorgedaan met 10 tot 20%.

Als gevolg van een aantal zaken zoals de loonstop die de regering voor de periode van oktober 1982 tot maart 1983 heeft afgekondigd, de opschorting van de loonindexering voor de duur van de overeenkomsten voor 1983-'85, de opschorting van de overeenkomsten waardoor het loon in de openbare en in de privé-sector op dezelfde wijze evolueert, alsook als gevolg van de looninterventie in de openbare sector, voorspelt men dat de koopkracht in 1983 gevoelig zal afnemen. Daarnaast zal de koopkracht ook negatief worden beïnvloed door de opschorting van de indexering van de ziekte- en van de werkloosheidsvergoedingen.

In februari 1983 hebben LO en DA (werkgeversorganisatie) een voorlopig centraal akkoord bereikt voor de periode vanaf het einde van de loonstop tot februari 1985. Deze overeenkomst handelt over de minimumlonen, de basislonen en de gewaarborgde inkomens. Het minimumloon wordt vanaf maart 1983 met 1,1 kroon verhoogd, een soortgelijke verhoging zal ook in november '83, in maart '84 en in

november '84 plaatsvinden. Het minimumloon van jonge werknemers (jonger dan 18 jaar) zal verhoogd worden met een bedrag dat gelijk is aan de helft van de loonsverhoging van oudere werknemers.

Het basisuurloon wordt in maart 1983, in september 1983, in maart 1984 en in september 1984 telkens met 1 kroon verhoogd. Voor jonge werknemers zal deze loonsverhoging telkens 0,5 kroon bedragen. Daarnaast worden de gewaarborgde inkomens, waarvan het bedrag onlangs in een aantal overeenkomsten op 44,30 kroon per uur werd bepaald, tweemaal met 2,60 kroon verhoogd namelijk in maart 1983 en in maart 1984. Werknemers voor wie er geen clausules over het gewaarborgd inkomen van kracht zijn, krijgen zowel in maart 1983 als in maart 1984 een verhoging van het basisuurloon met 270 kroon. Voor jonge werknemers bedraagt deze verhoging 1,35 kroon. De verhoging van het gewaarborgd inkomen geldt niet voor werknemers wiens loon reeds hoger ligt dan dit bedrag.

In deze overeenkomst wordt ook bepaald onder welke voorwaarden er tijdens de duur van de overeenkomst opnieuw onderhandelingen kunnen worden aangeknoopt op ondernemingsniveau. Dit kan in de periode tot februari 1984 één maal gebeuren en in de periode van februari 1984 tot februari 1985 tweemaal.

In de collectieve overeenkomst van de openbare sector die loopt van 1983 tot 1985 werden een aantal clausules opgenomen ter vervanging van de voorschriften waardoor de evolutie van het loon in de openbare sector gekoppeld wordt aan deze in de privé-sector. Werknemers uit de openbare sector ontvangen $\frac{2}{3}$ van elke loonsverhoging die aan werknemers uit de privé-sector tijdens het eerste jaar wordt toegekend op voorwaarde dat deze verhoging meer dan 4% bedraagt en dit vanaf oktober 1984. Uit de nieuwe overeenkomst blijkt dat de solidariteitspolitiek op het vlak van het loon wordt voortgezet.

Alhoewel het erg moeilijk is een schatting te maken over de totale loonsverhoging die uit deze overeenkomst resulteert, is het duidelijk dat de laagste inkomens uit de privé-sector tijdens de duur van deze overeenkomst gewaarborgd met 11 tot 12% zullen worden verhoogd.

SPANJE

Het Nationaal Tewerkstellingsakkoord (ANE) voorzag voor 1982 een loonsverhoging met minimum 9 en maximum 11%. Deze verhoging lag 2 percentpunt lager dan het voorspelde inflatiepeil, de vakbonden hebben zich met deze loonsverhoging akkoord verklaard in ruil voor de uitbreiding van de werkloosheidsverzekering en in ruil voor de creatie van nieuwe arbeidsplaatsen. De overeenkomst omvatte eveneens een clausule waardoor de loonsverhoging kon worden aangepast indien het inflatiepeil een zekere limiet mocht overschrijden, in de praktijk werd deze clausule toegepast voor ongeveer 3/4 van de werknemers voor wie een collectieve overeenkomst was afgesloten. In 1982 hebben zij op die wijze een extra-loonsverhoging met 3,19% gekregen. Globaal genomen schat men dat de lonen in de privé-sector in 1982 met gemiddeld 13 tot 13,5% zijn gestegen. Dit lag 1,5% lager dan het inflatiepeil en bijgevolg is de koopkracht dus ook gedaald, wat overeenstemt met de voorspelling van het ANE. Het minimumloon werd echter krachtens het ANE met 14,18% verhoogd en heeft dus bijgevolg bijna gelijke tred gehouden met het inflatiepeil.

De UGT heeft getracht om de loonstructuren en -systemen te rationaliseren en om de variabele elementen in het loon zoals premies of commissies af te schaffen. Alhoewel men ten eerste de nadruk heeft gelegd op de tewerkstelling werd dit punt niet opgenomen in de collectieve overeenkomsten. In een aantal sectoriële overeenkomsten zoals deze voor de scheikundige nijverheid, voor een aantal takken van de voedingsindustrie, voor de textielsector en de weg- en waterbouwkunde werd er wel een arbeidsclassificatiesysteem opgenomen. Zoals reeds werd aangetoond, zijn de laagste inkomens krachtens het ANE sneller gestegen dan de gemiddelde inkomens. Men bemerkte echter dat ondanks het feit van de wettelijke gelijkschakeling van de lonen voor mannen en vrouwen, dit niet in alle ondernemingen wordt nageleefd.

Zoals men in het vorige deel kan lezen, werd er in februari 1983 tussen de werkgevers en de vakbonden een nieuw sociaal akkoord (ANE) ondertekend voor de duur van één jaar.

Voor 1983 werd er een interprofessioneel akkoord ondertekend dat van kracht blijft tot het einde van dit jaar.

Dit akkoord voorziet voor 1983 onderhandelingen over een loonsverhoging met minimum 9,5% en maximum 12,5%. Indien het indexcijfer van de consumptieprijzen op het einde van september met meer dan 9% is toegenomen, zal het mogelijk zijn om deze loonsverhogingen te herzien.

Op het vlak van de arbeidsduur voorziet dit akkoord een verkorting van 1 826 uur per jaar wat een werkweek van 40 uur betekent. Deze doelstelling moet via onderhandelingen tegen het einde van 1983 worden bereikt.

Op het vlak van de pensioenleeftijd voorziet het ANE een systeem van vervroegde pensionering op 64 jaar.

De UGT benadrukte vooral de noodzaak om de toestand van de werkgelegenheid te verbeteren en de vakbondsrechten uit te breiden.

FINLAND

De collectieve overeenkomsten die in Finland voor de periode maart '81-februari '83 werden ondertekend, hebben in 1982 geleid tot een verhoging van het basisloon in de privé-sector met ongeveer 7% en met ongeveer 10,5% in de openbare sector. De loonsverhoging in de openbare sector vertegenwoordigde een belangrijke ontwikkeling in deze periode. Na het verrekenen van de incidentele loonsverhogingen echter zijn de lonen in de privé-sector met 10,5% en in de openbare sector met ongeveer 11% gestegen. De consumptieprijzen zijn in 1982 met 9% toegenomen, bijgevolg schat men dat de reële inkomens met 1,2% werden verhoogd. De belastingdrempels werden met gemiddeld 12% opgetrokken en de transferbetalingen werden gewijzigd zodat deze nu gelijke tred houden met het inflatiepeil, bijgevolg is men van mening dat de globale koopkracht met ongeveer 3% is toegenomen.

De overeenkomsten die de jongste jaren werden gesloten, omvatten clausules over de loonindexering gekoppeld aan de prijsevolutie en aan de handel. Deze indexeringsclausule heeft in begin 1982 geleid tot een inkomensverhoging met 0,6% en met 0,2% in het begin van 1983.

Een van de kenmerken van deze collectieve overeenkomsten is dat ze voorzien in de uitbetaling van een for-

fetair bedrag om de positie van de laagste inkomenscategorieën te verbeteren. De omvang van dit forfaitair bedrag is afhankelijk van de betrokken industrie en was in verhouding tot het loon van de laagste inkomens (i.e. minder dan 17 mark per uur) in die industrie.

Men voorziet dat de kansen op reële loonsverhogingen tijdens de huidige loononderhandelingen erg gering zijn omwille van de economische toestand en de intentie om voordeel te halen uit de twee devaluaties van oktober 1982.

Alhoewel de vier vakbondsfederaties allen een gematigde loonsverhoging geëist hebben, alsook een aantal kwalitatieve verbeteringen (arbeidsduurverkorting en behoud van de werkgelegenheid) werden de centrale onderhandelingen na 3 maand afgebroken. De collectieve onderhandelingen werden voortgezet en tijdens het schrijven van dit rapport is er informatie binnengekomen over overeenkomsten die in de lente van 1983 werden gesloten en die loonsverhogingen met 5,4% toekenden aan de bedienden uit de staalsector. Dit percentage bestaat uit een minimumverhoging van 2,5% die in maart moest worden uitbetaald, een verhoging met 2% in oktober 1983, een verhoging met 0,4% die volgens de overeenkomsten van de onderneming moest worden gespreid en een verhoging van de index met 0,24% volgens de vorige overeenkomst.

FRANKRIJK

De loonsverhogingen tijdens de periode 1981-'82 waren zeer verschillend per industrie en per sector. De loonevolutie in de openbare sector en in de genationaliseerde ondernemingen was nauw verbonden met de stijging van de levensduurte. In de privé-sector hadden de onderhandelingen voor een aantal specifieke industrieën betrekking op het gemeenschappelijk basisloon dat zeer zelden gelijk is aan het reële loon. Wat de loonsverhoging betreft bestaan er sectoriële verschillen die variëren van 1 tot 3%. Volgens het Ministerie van Tewerkstelling werden er sinds 1980 in de privé-sector amper voor 10% van de werknemers overeenkomsten gesloten die een reële loonsverhoging voorzien.

In Frankrijk werd enkel het nationaal minimumloon (SMIC) wettelijk aan het indexcijfer gekoppeld. De reële waarde van het SMIC werd in 1981 met 7% en in 1982 met 3,2%

verhoogd. De loonstop die in de zomer van 1982 werd afgekondigd, gold echter niet voor het SMIC. In maart 1983 werd het nationaal minimumloon nogmaals met 0,8% verhoogd, de regering had voordien reeds beloofd dat het SMIC in 1982 met 4% zou worden opgetrokken.

De loonstop die door de regering voor de periode juni-oktober 1982 werd afgekondigd, betekende de opschorting van de loonovereenkomsten en van de vroeger overeengekomen loonsverhogingen die tijdens de betrokken periode moesten worden uitbetaald. Bijgevolg werden de loonsverhogingen die krachtens de collectieve overeenkomsten tijdens de bovenvermelde periode moesten worden uitbetaald niet doorgevoerd. De loononderhandelingen die na de loonstop werden gevoerd, werden ten eerste belemmerd door de strenge regeringsrichtlijnen waardoor de loonsverhogingen in 1982 ten hoogste 10 en in 1983 ten hoogste 8% mochten bedragen. De CFDT is van mening dat men, gezien deze omstandigheden, prioriteit moet verlenen aan de koopkracht van de laagste inkomens alsook aan de nivellering van de lonen. De andere vakbonden zijn de mening toegedaan dat wanneer de koopkracht niet wordt behouden, er in de onderhandelingen prioriteit zou moeten verleend worden aan het aanwenden van het totale bedrag van de loonsverhoging voor het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen.

De CGT-FO oefende kritiek uit op de regeringspolitiek, zij beschouwt deze meer als een inkomenspolitiek, zij ziet de maatregelen die na de loonstop werden ingevoerd als een straf voor een groot aantal werknemers die vanaf het begin van het jaar geen enkele loonsverhoging hebben gekregen en op die wijze hun koopkracht hebben zien dalen in 1982.

De koopkracht van het maandsalaris van een werknemer is in 1981 erg traag gestegen en bleef tijdens het eerste semester van 1982 onveranderd. Als gevolg van de stijging van de consumptieprijzen (11,9% in de periode juli 1981-juli 1982) is de koopkracht van de gemiddelde werknemer tijdens deze periode met 2% toegenomen. Deze cijfers verdoezelen echter de grote sectoriële verschillen en houden geen rekening met de wekelijkse arbeidsduurverkorting.

De traditionele indexeringsystemen worden op dit ogenblik fel bekritiseerd. De regering wenst het zeer verspreide systeem van glijdende loonschalen terzijde te laten aangezien zij deze als één van de oorzaken van de inflatie beschouwt. De regering is voorstander van

een systeem van loonsverhogingen op basis van het verwachte inflatiepeil en de verwachte levensduurte. Alhoewel men in een aantal sectoren gedurende vele jaren onderhandeld heeft over nieuwe systemen van arbeidsclassificatie werden er slechts een klein aantal wijzigingen aangebracht aan de vergoedingssystemen. De gerealiseerde vooruitgang betreft ondermeer een nieuw systeem van arbeidsclassificatie bij EGF (Electricité et Gaz de France), alsook de verhoging van de laagste inkomens in de voedingssector. Globaal genomen kan men stellen dat de inkomens sneller zijn gestegen dan het loon, dit omwille van de belangrijke verhoging van de gezinsuitkeringen. De kloof tussen het loon voor mannen en dat voor vrouwen blijft bestaan maar over een periode van één jaar is het loon van vrouwen iets langzamer gestegen dan dat van mannen (respectievelijk 16,6% en 16,7%).

De prioritaire eisen van de CFDT bij de aan gang zijnde sectoriële onderhandelingen, betreffen de gelijkmaking van de lonen via een verhoging van de koopkracht van de SMIC en van de lage lonen, de arbeidsduurverkorting als middel om nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen en het in praktijk brengen in de ondernemingen van het recht op meningsuiting.

De belangrijkste eisen van de CGT-FO zijn in het licht van de economische crisis, de verdediging van de koopkracht, de strijd tegen de werkloosheid en het behoud van de dialoog tussen vakbonden en werkgevers.

GROOT-BRITTANNIE

De regering heeft de pogingen om de lonen te beperken voortgezet. Voor het loonjaar 1981-'82 had de regering voor de openbare sector een maximum loonsverhoging met 4% vastgelegd. Tezelfdertijd heeft men de stijgende werkloosheid en de onzekerheid aangewend om de eisen in de privé-sector te matigen. De regering en de werkgeversorganisatie (Confederation of British Industry) hebben gezamenlijk een campagne op touw gezet voor het vastleggen van gematigde lonen.

In het licht van de regeringspolitiek hebben de vakbonden uit de openbare sector (en vooral deze van de ambtenaren) hun campagne voor het behoud van de levensstandaard nog versterkt. De overeenkomsten voor 1981-

'82 voorzagen loonsverhogingen met 6 tot ongeveer 10%, wat gevoelig hoger ligt dan de regeringsnorm.

Een onderzoekscommissie van de regering die zich bezighoudt met het loon van ambtenaren heeft aangeraden om een nieuw systeem van vergoedingen in te voeren ter vervanging van het vorige om aldus een zekere uniformiteit tot stand te brengen tussen de evolutie van het loon van ambtenaren en dit van de overige categorieën werknemers. De TUC heeft deze aanbeveling op een aantal punten bekritiseerd, ondermeer omdat men niet duidelijk stelt dat de limieten van de loonsverhogingen in overeenkomsten zullen worden vastgelegd en de commissie niet zelf deze limieten zal bepalen, de TUC is ook van mening dat een aantal aanbevelingen over scheidsrechterlijke uitspraken nadelig zijn en opperen dat het rapport geen enkel voorstel inhoudt over de lage lonen.

Uit de ervaring weet men dat de onderhandelingen in de privé-sector de economische en de industriële situatie weerspiegelen : de loonsverhogingen variëren van ongeveer 5% in een deel van de verwerkende industrie tot ongeveer 10% in een aantal sectoren zoals de scheikundige nijverheid en in een aantal verzekeringsbedrijven en banken.

De globale loonsverhogingen voor werknemers bedroegen krachtens de onderhandelingen van 1981-'82 ongeveer 10%, dit is iets hoger dan het peil van de levensduurte, dit gemiddelde verdoezelt echter duidelijk een aantal belangrijke sectoriële verschillen. In de periode juli 1981-juli 1982 is het inkomen met 10% gestegen, het indexcijfer van de consumptieprijsen is met 8,8% toegenomen.

Uit het meest recente overzicht van de Financial Times blijkt dat de bedrijfswinst in 1981 met 12% en de dividenden met 10% zijn gestegen. Studies over het loon van het directiepersoneel duiden op een stijging in 1981 met ongeveer 15%, wat beduidend meer is dan de algemene loonsverhoging, in 1982 schijnt hun loon nog verder te zijn gestegen.

Tijdens het loonjaar 1982-'83 heeft de regering de groei van de openbare uitgaven beperkt tot 3,5%. Reeds van bij een zeer vroeg stadium in de loononderhandelingen zijn er aanwijzingen dat deze limiet volledig voorbijgestreefd is. Er zijn onderhandelingen aan de gang over de vergelijkbare elementen van het loon in

de openbare administratie alsook in de gezondheidsdiensten.

GRIEKENLAND

Op het einde van 1981 heeft de nieuwe Griekse regering een gevoelige loonsverhoging doorgevoerd voor ambtenaren en dit met ingang van januari 1982. Ambtenaren die tot 20 000 Drachmen per maand verdienen, kregen een loonsverhoging met 5 000 Drachmen, ambtenaren die meer dan 20 000 Drachmen verdienen, krijgen een loonsverhoging ten bedrage van 5 000 Drachmen min 500 Drachmen per loonschijf van 5 000 Drachmen. Iemand die 50 000 Drachmen per maand verdient, krijgt dus een loonsverhoging met 2 000 Drachmen. Daarnaast heeft de regering vanaf mei 1982 ook een loonindexeringssysteem ingevoerd. De prijsstijgingen worden elke vier maand geheel of gedeeltelijk gecompenseerd, dit is namelijk afhankelijk van de loonshoogte. Het deel van het loon tot 35 000 Drachmen per maand is volledig geïndexeerd, het deel tussen 35 000 en 50 000 Drachmen is voor 50% geïndexeerd, het deel tussen 50 000 Drachmen en 80 000 Drachmen is voor 25% geïndexeerd en het loon boven 80 000 Drachmen per maand wordt niet aan het indexcijfer gekoppeld.

Na het vastlopen van de nationale onderhandelingen in de privé-sector volgde er in februari 1982 een bindende uitspraak van het arbitragehof. Als gevolg van deze uitspraak werd het nationaal minimumloon vanaf 1 januari 1982 gevoelig opgetrokken (zie tabel VIII) en werd er eveneens een indexeringssysteem ingevoerd.

TABEL VIII : GRIEKSE MINIMUMLOONEN IN 1981-1982

	vanaf 1 nov. '81	vanaf 1 jan. '82	evolutie in % nov.'81- jan.'82	vanaf 1 mei '82	vanaf 1 sept.'82
Minimum dag- loon arbeiders	625	825	+ 32	886	904
Minimum maand- loon bedienden	13 580	18 580	+ 37	19 937	20 336

NB : Het indexeringssysteem is op 1 mei 1982 van kracht geworden.

De beslissing van het arbitragehof betreft ook de gelijkmaking van de anciënniteitspremies voor arbeiders en bedienden. Krachtens de vroegere overeenkomsten kregen de arbeiders een anciënniteitspremie van 5% na drie en na zes jaar dienst. De beslissing van het arbitragehof voorziet een derde premie van 5% na 9 jaar dienst. Hieruit blijkt dat de anciënniteitspremie voor arbeiders tot maximum 15% kan oplopen, voor bedienden kan dit het dubbele bedragen.

Op industriëel en op sectoriëel niveau werden er na de algemene overeenkomst eveneens een aantal collectieve overeenkomsten gesloten, de minimumlonen hierin bepaald liggen nochtans meestal hoger dan het nationaal minimum.

De belangrijkste eisen van de GSEE voor 1983 zijn : een nieuw programma voor het scheppen van werkgelegenheid (70 000 nieuwe arbeidsplaatsen), arbeidsduurverkortung tot 40 uur per week vanaf 1 januari 1983, als eerste fase in de overgang naar de 36-urenwerkweek zoals door het E.V.V. wordt geëist en de veralgemening van de 5-dagenweek, de toepassing van het systeem van automatische loonindexering, uitbreiding van het systeem van sociale zekerheid (IKA) over het hele land, fiscale voordelen voor werknemers (niet-belastbaar inkomen van 825 Drachmen per dag), gelijke lonen voor mannen en vrouwen.

IERLAND

In 1982 is het gemiddelde loon met ongeveer 14% gestegen, de consumptieprijzen namen echter met 17,5% toe wat betekent dat het reële inkomen met ongeveer 3% is gedaald. In Ierland kent men geen algemene indexeringsystemen en werden er ook geen belangrijke wijzigingen aangebracht aan de loonsystemen. Aangezien de belastingsbarema's niet werden herzien in functie van de prijsevolutie is de inkomensbelasting in verhouding toegenomen.

De structuur van de onderhandelingen heeft in de loop van 1981-'82 belangrijke wijzigingen ondergaan. Het is bijgevolg zo goed als onmogelijk om het verloop of de aard van de latere onderhandelingen te voorspellen. Het is dus ook meer dan waarschijnlijk dat de vakbonden

prioritair belang zullen hechten aan het bekomen van loonsverhogingen als compensatie voor de stijging van de levensduurte.

IJSLAND

Zoals reeds in het vorige deel werd aangetoond, wordt de IJslandse economie beheerst door het probleem van de zeer snelle stijging van het inflatiepeil en de inzinking van de prijs van de visopbrengst. Zowel in 1981 als in 1982 lag het inflatiepeil iets hoger dan 50% en zijn de nominale lonen met iets minder dan 50% gestegen. De verhoging van de nominale lonen was voor het grootste deel het gevolg van het loonindexeringssysteem waarbij de lonen elke drie maand worden verhoogd met een bedrag dat overeenstemt met 85 tot 90% van de prijsstijgingen. Daarnaast werden er op grond van collectieve overeenkomsten nog twee loonsverhogingen doorgevoerd namelijk met 3,3 tot 4,3% in januari '81 en met 4,8 tot 6,9% in januari '82. Er werd echter een overeenkomst gesloten waardoor de indexaanpassing in september 1982 met 2,9% werd verlaagd, de regering is ook tussengekomen om de indexering van december 1982 te halveren namelijk van 15,43% tot 7,72%. Als gevolg hiervan zijn de reële lonen in 1982 globaal met 1% gedaald, er waren echter wel sectoriële verschillen merkbaar.

ITALIE

Zoals reeds in het vorige deel werd besproken, moesten de collectieve overeenkomsten van 1982 normaal voor de periode tot 1985 worden afgesloten. De werkgeversorganisatie Cofindustria heeft echter een stopzetting van de onderhandelingen opgelegd. Dit had tot gevolg dat de reële inkomens van de werknemers uit de industrie met ongeveer 0,5% zijn gedaald, hun koopkracht (reële loon na aftrek van belastingen) is met 3 tot 3,5% afgenomen.

De looneisen die door de vakbonden in 1982 werden gesteld, waren in overeenstemming met het vrijwillig akkoord dat met de regering Spadolini werd ondertekend,

een akkoord waarin een inflatieplafond werd vastgelegd namelijk 16% voor 1982, 13% voor 1983 en 10% voor 1984, daarnaast bevat dit akkoord ook nog een aantal overeenkomsten inzake de produktie. Enkel de werknemers uit de sector van de drukkerijen en de werknemers bij de spoorwegen hebben in 1982 overeenkomsten gesloten. Naast de loonaanpassingen in het kader van het indexeringsstelsel (scala mobile) hebben zij een gemiddelde loonsverhoging met 80 000 tot 90 000 lire per maand gekregen.

De vakbonden hebben duidelijk gemaakt dat ze niet van plan zijn af te zien van de loonsverhoging met 16% waarover voor 1982 met de regering reeds een overeenkomst werd gesloten. Zij onderlijnden ook dat het inflatieplafond van 13% dat voor 1983 werd bepaald niet enkel de lonen maar ook de prijzen en de tarieven voor openbare diensten betreft.

Cofindustria heeft zich uit de scala mobile overeenkomst teruggetrokken op het ogenblik van belangrijke besprekingen en grote spanning tussen de drie Italiaanse vakbonden over de kwestie van de hervorming van de loon- en de salarisstructuur. De centrale vraag handelde over de beste manier om de anomalieën in de loonstructuur uit de weg te ruimen, deze zijn in de loop van de voorbije zeven jaar erg omvangrijk geworden vooral doordat het inflatiepeil tot 20% of zelfs meer is gestegen.

De vroegere overeenkomst voorzag een viermaandelijks loonsverhoging gekoppeld aan de stijging van de levensduurte, het bedrag van deze verhoging was voor alle werknemers gelijk. In 1982 bijvoorbeeld heeft elke Italiaanse werknemer een loons- of salarisverhoging met 112 283 lire ontvangen in toepassing van het scala mobile systeem. Dit betekende dat de gemiddelde lonen in tijden van inflatie bijna volledig beschermd waren. Aldus waren ook de laagste inkomens volledig beschermd (mogelijks kenden deze zelfs een lichte stijging van het reële inkomen), deze bescherming was echter niet volledig wat de hogere inkomenscategorieën betreft. In de loop van de jongste jaren werden de hogere inkomenscategorieën in stijgende mate negatief beïnvloed als gevolg van de fiscale druk : vanaf 1975 zijn de nominale lonen en salarissen praktisch verdubbeld, de fiscale barema's daarentegen werden slechts in geringe mate aangepast. Via een combinatie van het indexeringsstelsel en van de loonsverhogingen die op nationaal en op ondernemingsniveau werden overeengekomen, werd de koop-

kracht van de gemiddelde lonen behouden. De problemen waar de vakbonden mee af te rekenen hadden, betroffen in de eerste plaats het feit dat in 1982 minder dan 50% van het reële loon van de werknemers in collectieve overeenkomsten was vastgelegd en ten tweede dat de loonverschillen die reeds tot de laagste ter wereld behoren nog werden gereduceerd door het gelijkmakend effect van het scala mobile systeem. Het is bijgevolg duidelijk dat dit systeem een afdoend instrument is bij de politiek van gelijkschakeling van het loon, als gevolg van het hoge inflatiepeil waren er echter een aantal negatieve neveneffecten aan verbonden, vooral voor geschoolde werknemers en voor het hoogste kaderpersoneel.

In november 1982 hebben de vakbonden onderling een overeenkomst bereikt over de hervorming van het indexeringsysteem die niet enkel een oplossing biedt voor de door de regering en werknemers geëiste hervorming van het scala mobile systeem maar ook van het probleem om meer ruimte te scheppen voor loononderhandelingen.

De oorspronkelijke vakbondsvoorstellen die men terugvindt in hoofdstuk I werden door de werkgevers verworpen. Na langdurige onderhandelingen heeft men in januari 1983 uiteindelijk een overeenkomst bereikt.

De belangrijkste punten uit deze overeenkomst handelen over de herziening van het indexeringsysteem, over een kaderakkoord inzake loon en arbeidstijd alsook over de verbintenis van de regering om het belastingssysteem te hervormen.

Wat het indexeringsysteem betreft ging men akkoord met een verlaging van 15% van de puntwaarde waarop de vergoedingen worden berekend. Daarnaast werd de basis-index eveneens gewijzigd zoals in tabel IX wordt weergegeven.

TABEL IX : HERZIENING VAN HET ITALIAANSE INDEXERINGS-SYSTEEM

vroeger index- cijfer van de levensduurte	bruto bedrag gelijk aan een stijging van het indexcij- fer met 1 punt	nieuw index- cijfer	nieuw bedrag gelijk aan een stijging van het indexcij- fer met 1 punt
aug.-okt. 1975 = 100 aug.-okt. 1982 = 335	2 389 lire	aug.-okt. 1982 = 100	(2 389 x 3,35) -15% = 6 800 lire

Alle overige aspecten van het loonindexeringssysteem bleven bijna ongewijzigd. De duur van de sectoriële overeenkomsten werd in een kaderakkoord op 3 1/2 jaar bepaald. Daarnaast wordt ook vermeld dat de maximum loonsverhogingen die krachtens de sectoriële overeenkomsten van 1983 worden toegekend niet hoger mogen liggen dan een gemiddelde jaarlijkse verhoging per werknemer met : 25 000 lire vanaf januari 1983, 35 000 lire vanaf januari 1984 en 40 000 lire vanaf januari 1985.

Het is niet mogelijk op ondernemingsniveau onderhandelingen te voeren over de loonsherzieningen en dit gedurende een periode van 18 maanden vanaf de ondertekening van de sectoriële overeenkomsten. De overeenkomsten handelen ook over de arbeidsuren en over de oprichting van een solidariteitsfonds (zie andere hoofdstukken).

De Italiaanse vakbonden zijn van mening dat de overeenkomst tijdens de volgende drie jaar zal leiden tot het behoud van de koopkracht voor het merendeel van de werknemers en dit ondanks de verlaging met 15% van de loonsverhogingen binnen het indexeringssysteem (scala mobile systeem). Het behoud van de koopkracht vloeit vooral voort uit de conventionele loonsverhogingen, uit de nieuwe reglementering inzake gezinsuitkeringen en uit de belastingverminderingen.

Na het afsluiten van de centrale overeenkomst werden de volgende sectoriële overeenkomsten getekend :

- scheikundige industrie uit de openbare sector (ongeveer 50 000 werknemers);
- scheikundige industrie uit de privé-sector (350 000 werknemers);
- landbouw (ongeveer 1,5 miljoen werknemers);
- groot- en kleinhandel (900 000 werknemers);
- verdeling van gas voor huishoudelijk gebruik (5 800 werknemers);
- schoennijverheid (ongeveer 200 000 werknemers);
- nationale en parastatale instellingen en diensten (ongeveer 100 000 werknemers);
- metaalverwerking uit de openbare sector (350 000 werknemers);
- staatsscholen (ongeveer 1 miljoen werknemers en leraars);
- industriële keramiek (80 000 werknemers);
- leerlooierijen (36 000 werknemers);
- nationale gezondheidsdienst (600 000 werknemers en artsen).

De gemiddelde loonsverhogingen die in de hogervernoemde sectoren werden overeengekomen, overschrijden het vastgestelde maximum voor sectoriële onderhandelingen niet.

In maart 1983 heeft het parlement een heel belangrijke kaderwet aangenomen die, en dit voor de eerste maal, de principes en procedures vastlegt die bij de collectieve onderhandelingen in de openbare sector dienen gevolgd te worden.

LUXEMBURG

Sinds 1980 heeft er zich een belangrijke vertraging voorgedaan inzake het tempo van de loonsverhogingen. In de periode september '81-september '82 is het uurloon voor arbeiders met amper 5,3% gestegen, de prijzen daarentegen zijn met 9,7% toegenomen. Bijgevolg schat men dat het reële inkomen in die periode met ongeveer 4% is gedaald. Zoals uit tabel X blijkt, waren er echter wel een aantal sectoriële verschillen.

TABEL X : EVOLUTIE VAN DE REELE NOMINALE LONEN IN
LUXEMBURG IN DE PERIODE SEPTEMBER 1981-
SEPTEMBER 1982

	evolutie van het nominale loon in %	evolutie van het reële loon in %
Verwerkende nijverheid	5,2	-4,1
Bouwsector	5,6	-3,7
Arbeiders uit de open- bare sector	5,1	-4,2
Alle werknemers	5,3	-4,0

Het is opvallend dat er in november 1982 in het Luxemburgse staalbedrijf ARBED een overeenkomst werd gesloten voor de periode van twee jaar. Deze overeenkomst heeft tot een arbeidsduurverkortings geleid en betekent voor 1983 en voor 1984 een gemiddelde loonsverlaging met bijna 6%. De huidige loonsverlaging was afhankelijk van de loonshoogte en schommelde tussen 4,6 en 24,6%.

Zoals reeds in het vorige deel werd aangetoond, was de daling van de koopkracht in 1982 ten dele het gevolg van de wijzigingen van het indexeringsstelsel en van de gedeeltelijke loonstop die door de regering in april 1982 werd afgekondigd. In de loop van dat jaar vonden er geen zes, maar amper drie indexaanpassingen van het loon plaats. Er werden echter wel supplementaire bedragen toegekend aan werknemers die tot de laagste inkomensklasse behoren of die een gezin ten laste hebben.

Men is overeengekomen dat er in 1983 drie indexaanpassingen zullen plaatsvinden en indien er problemen rijzen voor afzonderlijke ondernemingen of sectoren dan zullen deze via onderhandelingen op ondernemings- of op sectorieel niveau worden geregeld.

MALTA

Zoals eerder werd vermeld, werd er in Malta een loon-

stop afgekondigd en dit vanaf januari 1983 tot januari 1984. Niettegenstaande deze loonstop zullen de loonsverhogingen die in vroegere collectieve overeenkomsten werden vastgelegd toch uitbetaald worden, het is echter niet mogelijk om in de loop van het jaar nieuwe overeenkomsten te sluiten. De loonstop gaat ook gepaard met een prijzenstop en dit vanaf november 1982. De regering heeft er zich ook toe verbonden om de prijs van de levensnoodzakelijke verbruiksgoederen die zij in het groot uit het buitenland invoert met 5% te verlagen. Dit, samen met de verbintenis van de regering om de belastingen niet te verhogen, kan er volgens de GWV toe leiden dat de koopkracht in 1983 zal toenemen.

NOORWEGEN

In het begin van 1982 hebben de bij LO aangesloten vakbonden en de leden van de werkgeversorganisatie (NAF) op industrieel niveau onderhandelingen gevoerd over een nieuwe overeenkomst voor de duur van twee jaar namelijk voor de periode 1982-1984. Aanvankelijk werden enkel eisen gesteld door de vakbond van de ijzer- en de metaalbewerker maar andere vakbonden hebben al vlug hun voorbeeld gevolgd. Nadat men er echter niet in geslaagd was een overeenkomst te bereiken, volgde er een bindende uitspraak door een arbitragehof.

In de sector van de metaalindustrie en van de werktuigbouwkunde hebben de onderhandelaars een overeenkomst aanvaard die door het arbitragehof was voorgesteld. Deze overeenkomst voorzag een algemene verhoging van het uurloon met 2 kroon i.e. met 5%. Daarnaast zal er op lokaal niveau een jaarlijkse herziening plaatsvinden van deze overeenkomst waarna de lonen zullen worden aangepast. Als criteria voor deze aanpassing zullen volgende punten gelden : de financiële toestand van de onderneming, de productiviteit en de concurrentiepositie en zal men zich niet baseren op loonvergelijkingen met andere ondernemingen. Men hoopt op die wijze de incidentele loonontwikkelingen te kunnen uitschakelen. Volgens schattingen zullen de totale loonsverhogingen 4,5% bedragen. De bijdragen voor het "Fonds voor lage lonen" werden niet gewijzigd en bedragen dus 0,35 kroon op basis van een 40-urenwerkweek.

In de maand april werd er in de horecasector een over-

eenkomst gesloten, gebaseerd op een voorstel van het arbitragehof, deze overeenkomst omvat een clausule over de gewaarborgde prijzen waardoor het mogelijk is om in de herfst nieuwe onderhandelingen aan te knopen indien het inflatiepeil een zekere limiet heeft overschreden. Nieuw in deze overeenkomst is dat het bedrag van de verhoging reeds tijdens de onderhandelingen werd vastgelegd, zich daarbij baserend op de verwachte stijging van het inflatiepeil.

Deze twee overeenkomsten stonden model voor deze die in andere sectoren door FO en NAF werden gesloten. In een aantal sectoren zoals het transport en sommige delen van de voedingsindustrie vonden er stakingen plaats nadat de pogingen van het arbitragehof om voor een oplossing te zorgen mislukten. De overeenkomsten die men uiteindelijk ondertekende, waren nochtans op het algemeen voorbeeld gebaseerd. Zowel wat de centrale als de lokale overheid betreft werden er nieuwe overeenkomsten bereikt zonder tussenkomst van het arbitragehof. Deze overeenkomsten voorzien een loonsverhoging met 8,3% alsook een aantal wijzigingen van de algemene voorwaarden.

Globaal genomen zijn de gemiddelde lonen in de periode 1981-'82 als volgt gestegen : werknemers uit de industrie 11,2%, uit de handel 12,1%, uit de horecasector 10,7%, werknemers bij de centrale en bij de lokale overheid 11,5%. Uit de statistieken kan men opmaken dat werknemers die niet aangesloten zijn bij LO/NAF in 1981 en in 1982 een aanzienlijke loonsverhoging hebben gekregen. Gezien het feit dat het inflatiepeil in 1982 11,3% bedroeg, schat men dat de koopkracht van de werknemers uit de industrie iets gedaald is.

De vakbondseisen tijdens de loonsonderhandelingen in de lente van 1983 gaven volstrekte voorrang aan het creëren van arbeidsplaatsen en hulpverlening aan de mensen met een laag loon. Er werd een centrale overeenkomst gesloten tussen de LO en de NAF, die een algemene verhoging van het uurloon inhield met 0,40 kroon en een systeem van prijscompensatie (dat in het algemeen de inflatie met 85% zal compenseren alhoewel dat in bepaalde gevallen minder zal uitvallen, wat afhankelijk is van de sectoriële onderhandelingen). Er wordt aangenomen dat het loon met gemiddeld 7,6% zal stijgen, dit bestaande uit een verhoging met 4,4% volgens de overeenkomst van vorig jaar, 2,5% volgens de clausules van de incidentele loonontwikkeling (wage drift), 0,6 % afkomstig van de verhoging van

het uurloon met 0,40 kroon en 0,1% van prijsgaranties. De LO schat dat de overeenkomst het behoud van de koopkracht zal verzekeren op voorwaarde dat de inflatie de 9% niet overschrijdt.

NEDERLAND

Tijdens 1982 is de reële koopkracht van de lonen van de gemiddelde werknemer met ongeveer 3% gedaald. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat de vorige regering het indexeringsstelsel heeft beperkt waardoor de lonen per indexverhoging met 1% maximum 46,5 fl. per maand mogen stijgen. Deze daling van de koopkracht is echter ook het gevolg van de beperkingen van de regering van de vakantietoelagen, deze toelagen mogen niet hoger liggen dan 5 200 fl. per jaar. Een andere reden voor de daling van de koopkracht ligt in de verhoging van de bijdragen voor sociale zekerheid. Niettegenstaande het feit dat de regering getracht heeft om te besnoeien op de ziekteuitkering zijn de vakbonden erin geslaagd de volledige uitkering te behouden.

Het merendeel van de overeenkomsten die in 1982 werden ondertekend, bevatten indexeringsclausules. De meest belangrijke uitzondering vindt men bij Philips waar een overeenkomst over de loonsverhoging werd gesloten, echter zonder verdere indexaanpassingen. Op het einde van 1982 en in het begin van 1983 echter werd het indexeringsstelsel voor het merendeel van de werknemers opgeschort in afwachting van de onderhandelingen op sectorieel niveau met het oog op de toepassing van de centrale overeenkomst over het loon en over de arbeidstijd. De eerste sectoriële overeenkomst betrof werknemers uit uitgeverijen, tegen het einde van 1984 moet voor hen de 36-urenweek van toepassing zijn; deze arbeidstijdverkorting wordt gefinancierd via de opschorting van de loonindexering en dit met ingang van januari 1983.

Het nationaal minimumloon werd vanaf 1 januari 1983 met 1% verhoogd : van 2 028 fl. per maand naar 2 048,80 fl. per maand voor werknemers ouder dan 23 jaar. Het wettelijk minimumloon voor werknemers van 16 tot 23 jaar werd proportioneel verhoogd.

Nochtans worden er problemen verwacht i.v.m. het behoud

van de koopkracht van het nationaal minimumloon in 1983 en er wordt voorspeld dat de reële lonen met tenminste 3,5% zullen dalen.

DUITSE BONDSREPUBLIC

In 1982 werden er nieuwe vakbondsregelingen en overeenkomsten gesloten krachtens welke de trapsgewijze toegepaste voorzieningen hebben geleid tot loonsverhogingen met gemiddeld 4,2% voor bijna 10 miljoen werknemers. Krachtens collectieve onderhandelingen is het loon van 6,5 miljoen werknemers met 4,1% gestegen. Er werden gemeenschappelijke overeenkomsten gesloten voor ongeveer 1,5 miljoen arbeiders en bedienden (Entgelttarifverträge) waardoor hun loon gemiddeld met 4,3% is gestegen. Al deze overeenkomsten betreffen bijna 18 miljoen werknemers en leiden tot loonsverhogingen met gemiddeld 4,1%. De loonsverhogingen in de individuele sectoren schommelden tussen 4,3% (bos-, land- en tuinbouw, als ook de sector van de handel, van het bankwezen en van het verzekeringswezen) en 3,8% (sectoren van de privé- en van de openbare diensten).

De bruto lonen en salarissen stegen met 4,1%. Tezelfdertijd is het aantal werknemers echter met bijna 2% gedaald zodat het brutotoinkomen van het totaal aantal tewerkgestelden in nominale waarde uitgedrukt enkel met 2,4% is toegenomen. In reële termen betekent dit een verlaging met 3%.

De reële nettotoinkomens zijn in 1982 opnieuw meer gedaald dan de brutotoinkomens namelijk met 2,2%. Dit betekent dat vanaf 1980 de reële inkomens van de tewerkgestelden, na aftrek van belastingen, met bijna 4% zijn gedaald.

Tijdens de loonsonderhandelingen van 1983 was het merendeel van de eisen vooral gericht op een verhoging van de lonen en salarissen, gekoppeld aan het behoud van de reële inkomens d.w.z. de loonsverhoging moet minstens evenredig zijn met de stijging van de levensduurte. In de sector van de werktuigbouwkunde en in de metaalsector werd er een loonsverhoging van ongeveer 6,5% geëist. In de eerste ronde van de collectieve onderhandelingen hebben de werkgevers een loonsverhoging van amper 2,2% aangeboden.

Uiteindelijk werd er in de sector van de werktuigbouwkunde en in de metaalsector een regeling getroffen voor 12 maanden, die een loonsverhoging met 3,2% voorzag. In een aantal andere sectoren zoals de drukkerijen, de bouwsector en de scheikundige industrie werden er loonsverhogingen met ongeveer 3% overeengekomen. In de banksector bedroeg de loonsverhoging 3,3%. In de openbare sector voorzag de werkgever eerst een loonsverhoging met amper 2%.

In de sectoren waar de "6 weken jaarlijkse vakantie voor iedereen" niet werd gerealiseerd of waar men geen overeenkomst had gesloten over de geleidelijke invoering ervan, waren de eisen vooral hierop gericht.

De vakbondseisen handelden ook over de aanvullende vakantie voor oudere werknemers en voor werknemers die nachtwerk verrichtten of in ploegen werken. De vakbonden van de scheikundige nijverheid, van de papiersector en van de keramische nijverheid bereikten een overeenkomst over de geleidelijke arbeidsduurvermindering tot 35 uur per week voor alle werknemers die ouder zijn dan 55 jaar en die ongeveer 16% van de arbeiders uit deze sector uitmaken.

De gedetailleerde toepassing van de loonsystemen wordt in Duitsland bepaald via een overeenkomst tussen de ondernemingsraad en de directie. De algemene principes en de loonschalen kunnen in een kaderakkoord besloten liggen. In verschillende sectoren zoals de kleinhandels- en de groothandelsdistributie, de rubberindustrie en de bouwsector werden er structurele verbeteringen aangebracht aan het systeem van de loonschalen en van de arbeidsclassificatie. Deze verbeteringen hebben vooral betrekking op de leeftijdscategorieën, op het ouderdomspensioen en op de arbeidsclassificatie.

De vakantietoeslag en de 13e maand worden op verschillende manieren in de collectieve overeenkomsten bepaald. In een aantal gevallen betreft het een bepaald bedrag dat wordt herzien bij de onderhandelingen voor de nieuwe collectieve overeenkomsten, soms worden deze bedragen in een percentage uitgedrukt of worden deze aan het indexcijfer gekoppeld waardoor ze dus automatisch verhogen bij elke loonstijging of verlenging van de vakantie.

ZWEDEN

De gemiddelde inkomens zijn in 1982 met 6,8% gestegen, dit als gevolg van de verhoging van het basisloon met 4,7% zoals dit in collectieve overeenkomsten werd bepaald, en door de incidentele loonontwikkelingen met 2,1%. In 1981 zijn de inkomens met 9,0% gestegen: het basisloon steeg namelijk met 6,2% en de incidentele loonontwikkelingen bedroegen 2,8%. Het peil van de gemiddelde reële inkomens vóór aftrek van belastingen is in 1982 met 2% en in 1981 met 2,8% gedaald. Na aftrek van de belastingen bedroeg deze daling in 1982 3,0% en in 1981 3,5%. De koopkracht van de gemiddelde werknemer uit de industrie is in 1982 met 1,4% en in 1981 met 2,6% gedaald.

Op het vlak van de lonen eiste LO voor 1983 een loonsverhoging met 2,1% en een overeenkomst voor één jaar. De eisen van LO waren vooral gericht op de lage lonen: zo waren geen loonsverhogingen voorzien voor werknemers die meer dan 110 000 Kronen per jaar verdienen. Voor werknemers die 90 000 tot 110 000 Kronen verdienen, heeft men een loonsverhoging geëist gelijk aan 3,5% van het verschil tussen het uurloon dat zij verdienen en 55 Kronen per uur. Werknemers die minder dan 45 Kronen per uur (90 000 Kronen per jaar) verdienen, zouden een loonsverhoging met 0,30 Kroon per uur krijgen.

LO heeft de vroegere eis voor de invoering van de 38-urenwerkweek voor werknemers die semi-continu ploegenarbeid verrichten opnieuw naar voor gebracht.

Voor de openbare sector hebben de vakbonden een loonsverhoging met 3,1% gevraagd wat 1 % meer is dan de verwachte stijging van de lonen in de privé-sector. Inzake de stijging van de nominale lonen werd een limiet van 130 000 Kronen vooropgesteld.

Alle vakbondsorganisaties hebben zich bereid verklaard om geen vergoeding te eisen voor de devaluatie van de Zweedse Kroon van oktober 1982. De eisen werden ook beïnvloed door de voorziene wijziging van de fiscale aanslagvoet van de drie volgende jaren.

Alhoewel men de eisen voor 1983 relatief gematigd kan noemen, zijn de collectieve onderhandelingen heel moeilijk verlopen. De werkgeversorganisatie SAF heeft zowel geweigerd centrale onderhandelingen te voeren als een overeenkomst af te sluiten voor de categorieën

werknemers voor wie geen incidentele loonontwikkeling (wage drift) geldt. De vakbonden waren van mening dat deze twee punten tot de belangrijkste elementen van een solidaire loonpolitiek behoorden.

De eerste overeenkomst in 1983 werd in de sector van de werktuigbouwkunde en de metaalsector afgesloten en ze is van toepassing voor 220 000 arbeiders. Ze voorzag een gemiddelde loonsverhoging met 2,2%, bestaande uit een verhoging van het uurloon met 0,60 Kroon en bovendien nog extra-verhogingen die op ondernemingsniveau moeten worden overeengekomen. Na de dreiging van een vakbondsactie werd er in maart door LO en SAF een centrale overeenkomst bereikt voor andere arbeiders uit de privé-sector. Dat zorgde voor een gemiddelde loonsverhoging met 1,9%, bestaande uit een verhoging van het uurloon met 0,75 Kroon, samen met een compensatie voor de incidentele loonontwikkelingen. Werknemers die meer dan 110 000 Kroon per jaar verdienen, kregen geen loonsverhoging. De centrale overeenkomsten die in de openbare sector werden afgesloten, voorzagen loonsovereenkomsten van ongeveer dezelfde aard. Wanneer we dit rapport schrijven, werd er nog geen overeenkomst bereikt voor bedienden uit de privé-sector.

ZWITSERLAND

Gezien de betrekkelijk sombere economische toestand werden er in de herfst van 1982 vooral onderhandelingen gevoerd met het oog op de compensatie van de stijgende levensduurte en handelen deze niet over een reële loonsverhoging.

De minimumvakbondseisen waren gericht op de volledige compensatie van de prijsstijgingen maar zelfs deze gematigde eis werd niet volledig ingewilligd. Enkel een relatief laag aantal overeenkomsten voorzien een automatische indexering, met name in de sector van de drukkerijen, in de scheikundige nijverheid en voor werknemers uit de openbare sector : de meeste overeenkomsten bevatten enkel clausules waardoor er op het einde van elk jaar onderhandelingen kunnen gevoerd worden over een loonsverhoging indien het inflatiepeil een zekere limiet overschrijdt. In de sectoren voor dewelke deze overeenkomsten van kracht zijn, is er enkel een gedeeltelijke looncompensatie. In de sector van de werktuigbouwkunde

bijvoorbeeld worden er onderhandelingen gevoerd op ondernemings- of bedrijfsniveau en vele werkgevers hebben geweigerd het loon met meer dan de helft van het inflatiepeil (6%) te verhogen. In een aantal gevallen volgde er een uitspraak van het arbitragehof. Er zijn eveneens meningsverschillen ontstaan over de nauwkeurigheid van het indexcijfer van de levensduurte en de eis van de werkgevers om de loonaanpassingen met 2,5% te verlagen is op weerstand van de vakbonden gestuit.

Globaal genomen zijn de reële inkomens in 1980 met 1,6% gestegen, in 1981 zijn deze met 1% gedaald en in 1982 bleven deze ongewijzigd.

III.

BESLUIT EN VOORUITZICHTEN

Uit de resultaten van de collectieve onderhandelingen van 1982 blijkt duidelijk dat de vakbonden in alle Westeuropese landen onder zeer moeilijke voorwaarden moesten onderhandelen. De voortdurende economische crisis die gepaard gaat met een hoog en nog steeds stijgend werkloosheidspeil heeft de balans van de relatie tussen werkgevers en vakbonden eens te meer doen overhellen in het nadeel van deze laatste.

- Sinds 1980 zijn er in West-Europa 4 miljoen arbeidsplaatsen verloren gegaan. In 1982 bereikte de werkloosheid het recordpeil van 16 miljoen.
- De oorzaken voor de stijgende economische recessie moeten niet enkel gezocht worden in de structurele problemen op lange termijn, deze is ook in grote mate het gevolg van de cumulatieve effecten van de regeringspolitiek.
- In deze context kan men zeggen dat de algemene doelstelling van de vakbondsonderhandelaars i.v.m. het loon het behoud van de reële inkomens betrof.
- De gemiddelde verhoging van de brutolonen in de verwerkende industrie in West-Europa was gelijk aan of lag zelfs iets hoger dan het inflatiepeil.
- In het algemeen heeft er zich in de meeste landen een gevoelige daling van de reële inkomens voorgedaan in 1982.
- De daling van de koopkracht was iets groter dan de daling van de reële inkomens, dit als gevolg van de fiscale wijzigingen en van de stijgende werkloosheid.
- De loonkosten zijn in 1982 gevoelig gedaald.
- Deze daling van de reële inkomens was het resultaat van de recessie alsook van de regeringspolitiek van 1982 om de lonen te beperken.
- Positieve ontwikkelingen waren alleszins het feit dat omtrent lonen onderhandeld werd als onderdeel van een pakket van maatregelen en het afsluiten van "sociale pacts".

- Zoals reeds in andere rapporten van het EVI werd vermeld, werden er in sommige landen overeenkomsten bereikt over verschillende vormen van arbeidsduurverkortung en over het behoud en de creatie van arbeidsplaatsen.

Er wordt algemeen verwacht dat de situatie in 1983 in de meeste Westeuropese landen nog zal verslechteren indien de regeringen niet overgaan tot een gecoördineerde expansieve economische politiek, overeenkomstig de voorstellen van het Europese Verbond van Vakverenigingen.

In het begin van 1983 bedroeg het totale aantal werklozen in West-Europa meer dan 17 miljoen en volgens de vooruitzichten van de OESO zal dit cijfer in de periode 1983-'84 elke zes maand met 1 miljoen toenemen.

De afwezigheid van een economische groei, de enorme stijging van het aantal werklozen en het hoge inflatiepeil in een aantal landen vormen het kader waarbinnen de collectieve onderhandelingen in 1983 zullen worden gevoerd. Daarenboven nemen de werkgevers steeds hardere standpunten in en blijven de meeste regeringen een restrictieve politiek voeren.

De vakbonden bevinden zich bijgevolg in een moeilijke positie om te onderhandelen over loon- en tewerkstellingsgaranties en over een verbetering van de arbeidsvoorwaarden.

Ook in 1983 zullen de vakbonden opnieuw prioriteit verlenen aan het behoud van de tewerkstelling, aan de daling van de werkloosheid en aan het behoud van de koopkracht. Zij zullen zich eveneens verzetten tegen elke poging die wordt ondernomen om het systeem van de collectieve onderhandelingen te ondermijnen of om de vakbondsrechten te beperken.

REEDS VERSCHENEN IN DE "INFO"-REEKS :

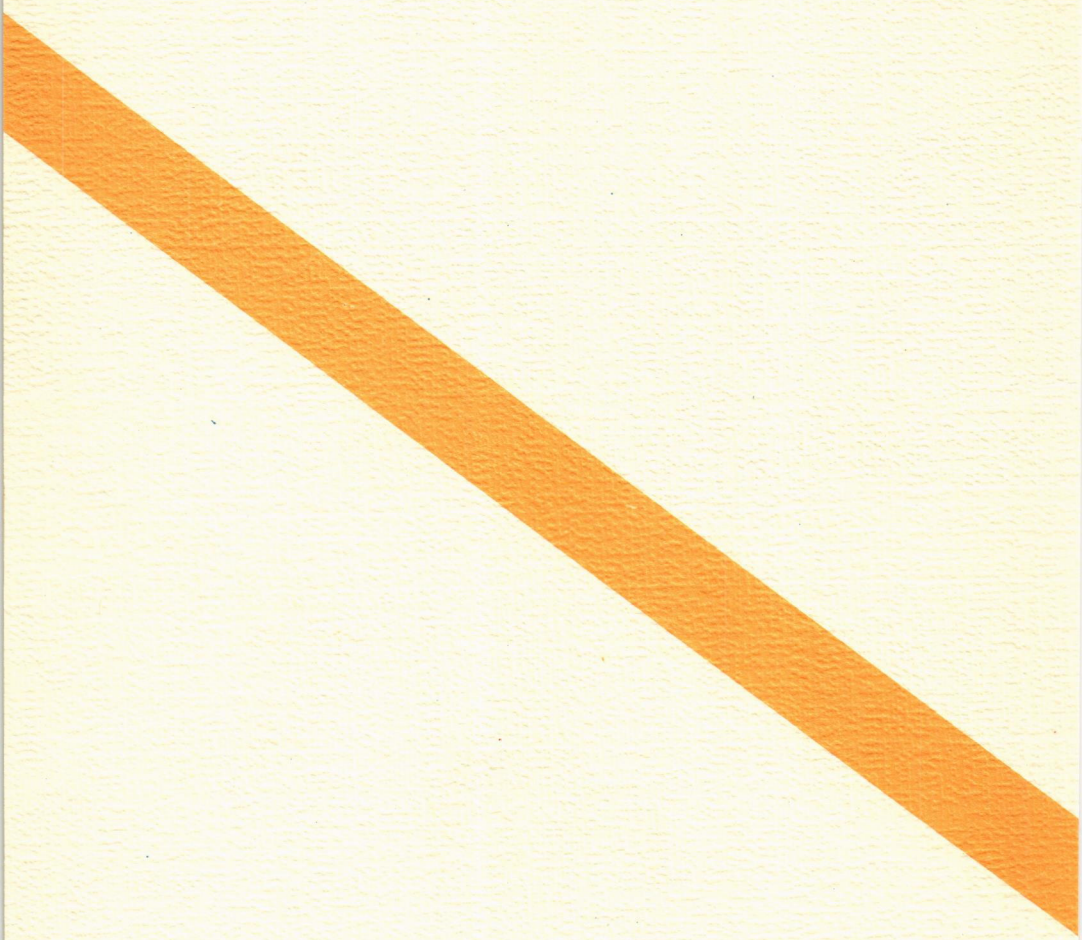
1. DE VAKBEWEGING IN GROOT-BRITANNIË
(october 1982)
2. WERKGELEGENHEID, INVESTERINGEN EN DE OPENBARE SEKTOR
(november 1982)
3. DE ARBEIDSDUUR IN WEST-EUROPA IN 1982
(januari 1983)

Deze INFO'S kunnen worden besteld bij het

EUROPEES VAKBONDSINSTITUUT
Keizerinlaan, 66 (bus 4)
B - 1000 BRUSSEL

Copyright voorbehouden op alle E.V.I.-publicaties.
Voor het citeren uit E.V.I.-studies is geen vooraf-
gaande toestemming nodig, mits de bron duidelijk
wordt aangegeven. Het zal op prijs worden gesteld
wanneer in publicaties gebruik wordt gemaakt van
E.V.I. materiaal dat een exemplaar van de betrokken
studie aan het E.V.I. wordt toegestuurd.

D/1983/3163/15

EUROPEES VAKBONDSINSTITUUT

Keizerinlaan 66 (Bus 4) 1000 Brussel tel. (02) 512 30 70 - telegram kabel: Euroinst